

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXIV.

ŠTEV. 7.

JULIJ 1914

Vsebina julijevega zvezka:

1. **Ivan Albrecht:** *Napoleon. — Pomlad. — Lahko noč* 297
2. **Fran Albrecht:** *Po maturi* 299
3. **Vilko Mazi:** *Custoza-Solferino.* (Dalje prihodnjič.) 311
4. **Marija Kmet:** *Torče Skočir.* (Dalje prihodnjič.) 318
5. **L. Pintar:** *O krajnih imenih* 325
6. **Ivan Lah:** *Roman o gospe Ani in študentu Aveliju.* (Dalje prihodnjič.) 330
7. **Književna poročila** 337
 Fran Albrecht: *Milan Pugelj, Mimo ciljev.* — J. Wester: *Ivo Trošt, Moja setev. Zbrani mladinski spisi.* — Dr. P. Grošelj: *Dr. Boris Zarnik, O bistvu življenja.* — Ant. Debeljak: *Nikola Ostojič, Nade i čeznuča.* — Vilko Mazi: *Mihovil Nikolič, Vjeručka, posljednje poglavlje.* — Ant. Debeljak: *M. M. Uskoković, Čedomir Ilić.*
8. **Naše revije** 342
 Dr. Kozina: *Novi akordi.*
 Razpis literarnih nagrad.

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h,
četrto leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj: Valentin Kopitar.

Urednik: dr. Janko Šlebinger.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Ivan Albreht:

Napoleon.

Narava besna ušla je iz vezi:
Iskal je sin očeta, našel zver
in mati davila je hčer
in srebala kri svojega plodu.

Tu, tam ljubav je zaprosila,
a kot bi olje v ogenj lila:
razgalila je žena grudi
in ves svoj cvet in vse skrivnosti
ponujala v omamni je bohoti.

Drhal se je zažrla sama vase,
da so kresale se moči;
krvave iskre iz teles krvavih
so do neba se dvigale
in žejne padale nazaj.

In vstal je mož, spočet za silno moč,
in tolpa trudna je zarjula: „On,
on nas bo rešil, naš Napoleon!“

Pomlad.

Pomlad, pomlad! Neštetokrat
sem jo iskal,
neštetokrat sem žalosten
se vrnil sam domov.

Pomlad, pomlad tam iz grobov
nocoj me vabi. —
Na črno prst je žarek pal
in jo pozval v življenje.
Jaz grem, da dokončam trpljenje
pri njej.

Tam mir je, mir . . . Cipresa le
šepeče monotono v vetru:
Otrok, ki že neštetokrat
pomladi je iskal,
utrujen ž njo se je sestal
globoko, v grobu.

Lahko noč.

Tvoja nežna roka je vzdrhtela v mrak
in kot pesem žalostinka
je pretrgalo tišino:
„Lahko noč.“

In odšel sem sam v večerni mir —
kakor smrt je bil korak težak.
A od vsepovsod žarele tvoje so oči
in dobrotno so voščile:
„Dragi, lahko noč!“

Fran Albrecht:

Po maturi.

Izidor Plahuta je stal na pragu domače hiše in se je z utrujenim, kalnim očesom razgledoval preko ulice. Njegovo mlado, dvajsetletno telo je bilo narahlo upognjeno, njegov obraz nelep in siv, s prosojno nadahnjenimi rdečimi progami. Pod očmi dvoje višnjevih kolobarjev, kakor od prečutih noči.

Predpoldansko julijsko solnce je ozlatilo vso ulico, ogledovalo se v zamazani vodi, ki se je nabrala vrh kanala ter se utrinjalo v polumitih oknih enonadstropnih, kričeče barvanih hiš. Zrak je bil svež, a že je z vedrega, brezoblačnega neba padala dušiča soparica julijskega poldneva.

„Kaj sem neki pričakoval? Če bi prišel tudi po tisoč letih tu sem, pa bi se prav nič ne izpremenilo... Mogoče, da je celo lepše tako,“ je pomislil mladi fant na pragu in tih nasmeh je obkrožil njegove rdeče, tanke ustnice. — „Le solnce, solnce“ — je sanjaril — „edino solnce je dobro in posije tudi v ta naš revni kraj. Prav tako lepo in neoskrunjeno pozdravi to blatno ulico, kakor bleščiča in bogata mesta tam zunaj. Tu pred hišo je kup gnoja, tam sredi ulice kalna mlakuža — a kamor pade njegov zlati poljub, je vse zlato. Solnce, ti dobri bog!“

In smehljaj se je zase in šel po ulici navzgor. Na ogalu je stal med vrati suhi rdečenosi čevljar in je z vodenimi očmi mežikal v solnce. Plahuta ga je pozdravil.

— Dober dan, mu je odzdravil čevljar. Kaj si pa spet prišel domov, no? ga je vprašal s hripavim, nekoliko osornim glasom in mu podal roko.

— Prišel sem, mu je odvrnil fant kratko.

— Koliko časa pa ostaneš zdaj doma? Dva meseca, tri?

— Ne vem še.

— Kako? Ali ne greš več študirat?

Ne... To se pravi, v Ljubljano ne pojdem več. Končal sem, maturo sem napravil.

— Maturo si napravil, glej, glej! Da, spominjam se, zadnjič mi je pravil tvoj oče. Prav vesel je bil. Zdaj lahko zavriskaš, fant!

— Da, zdaj lahko zavriskam, je ponovil tiho Plahuta in pogledal v tla.

Čevljar je besedičil dalje.

— Tri leta v lemenat in si gospod! Kaj pa to — tri leta? Eh, tam si preskrbljen z vsem. Očetu ne bo treba več dajati in tožiti: „Toliko me stane, ta prokleti fant!“ . . . Kaj pa bi se tudi ukvarjal, ko ni nič! Jaz šivam in krpam, krpam in šivam — a nimam ga, nimam bora počenega . . . Vse mi vzame žena, kar pa ostane, ali morem jaz zato, če mi zdrči vse po grlu? . . . Denar je okrogel, fant.

Plahuta se je nasmehnil prisiljeno, prijel za klobuk, hoteč končati pogovor, a čevljar ga je pridržal.

— Tak majhno še počakaj vendar! Kam se ti neki mudiš, da si tako nestrpen, je silil vanj. — Veš, zdaj imam namreč dva nova fanta, dva prav brihtna . . .

Peljal ga je v vežo, kjer sta v kotu za durmi kraj okrogle mizice s čevljarским orodjem sedela na nizkih okroglih stolcih dva dečka v sivih, s smolo zamazanih predpasnikih in vbadala in razbijala. Vsekrižem krog njiju so ležali v neredu stari čevlji, obnošeni čizmi, nizki in visoki, za moške, ženske in otroke.

— Kadar ti bo dolgčas, je nadaljeval mojster, pa se oglasi tako mimogrede . . . kakor prejšnje čase, saj veš! Se bomo spet pogovorili, kako se gode reči tam v velikem svetu, ki si nam jih včasih razlagal . . . soci — jal — iz . . .

Pogledal je nenadoma ves prestrašen okrog sebe, obmolknil, sključil se vase in sedel na tretji prazni stolec kraj mizice, kjer sta krpala in razbijala dečka.

— Pridem, pridem, gotovo se zglasim . . . je mehanično ponavljal Plahuta ter odšel. Med vrati se je okrenil in za trenotek razločil širok, ves napihnjen obraz z malimi ostudnimi očmi tolste ženske.

„Če bi prišel tudi po tisoč letih tu sem, pa bi se prav nič ne izpremenilo,“ si je dejal zopet in obstal na koncu ulice. „Mogoče je lepše tako, a boljše ni . . .“ Njegov obraz je bil trd in siv, brez smehljaja, v očeh je žarelo pritajeno sovraštvo, ko je gledal po ulici nizdol. „Tam sirotišnica, tam gostilna, tu čevljar, ta dobrodušni socialista, ki ga je strah pred ženo in me navdušuje za lemenat . . . naj gre k vragu vse!“

Nasmehnil se je trudno in raztreseno, sklonil glavo med rameni, upognil tilnik in hrbet, vpri v tla oči in tako hitel, skoro bežal, preko trga in široke, svetle ceste, plah in ponižen, kakor da ga je te svoje lastne neznatnosti sram pred ljudmi.

Ljudje, ki so ga srečavali in poznali, so hiteli ravnodušno in brezbrizno mimo njega; med drugimi, ki ga niso poznali, pa je obstal marsikdo in se začuden za trenotek ozrl za njim. „Tisti Plahutov študent!“ je začul nenadoma za sabo glasne, tuje besede. Najbrže se je dvoje ljudi pogovarjalo o njem. Ves je zardel v obraz; ni obrnil glave, temveč jo je še globlje povetil na prsi in bežal.

Preko klanca je prišel na ravno belo cesto, kjer so se na obeh straneh bleščale v solncu bele eno in dvonadstropne meščanske hiše, od tam je zavil v stransko ulico in je s počasnim, umerjenim korakom stopal dalje. Pred vrati male prodajalne je obstal, pogledal raztreseno krog sebe, napravil nekaj korakov, kot da premišluje, bi li vstopil ali ne. Že je prijel za kljuko, stopil z eno nogo na prag, prijel za klobuk in izpustil kljuko. Obrnil se je in šel. Po par korakih se je povrnil in spet postal. Ali bi vstopil ali ne? . . . Šel je naprej, nazaj — potem se je kakor v zadregi odkašljajal in je z brzimi koraki stopal po ozki, vijugasti ulici iz mesta.

Pot se je bočila, ko je pustil mesto za seboj. Nič več hiš, tistih bahatih kmetsko-meščanskih palač, le tam gori na griču je pozdravljajal, kakor zalit od zelenja, mal, napol zapuščen in napol razpal gradič. Za njim je ležalo polje, valoviti travniki, posejani s sadnim drevjem, ločeni drug od drugega z naravnimi, gosto zaraslimi mejami, v ozadju pa je tvoril polkrog temen, zelenožolt gozd.

Plahuta je sedel na klop kraj peščene steze, ki se je vila na na obronku travnikov iz gradiča v gozd, ter je čakal. Nad njim je šepetala stara, gostovejna lipa svoje sladkodehteče besede. V pogledu mladega fanta je sijal nemiren, vlažen blesk, ki je razodeval nestrpno pričakovanje. In tako je ždel nepremično zroč predse, ne da bi trenil z očesom, ne da bi se ganil s telesom. Nenadoma pa je vzdrgetal, nagnil glavo, prisluhnil in se takoj hlastno dvignil. Pozdravil je s širokim vzmahom roke. Pred njim se je smehljal zardel obraz mladenke. Samo ta obraz, bel in čist, brez pege, kakor izumit v rosi, obdan od trdih, kostanjevih las, je videl Plahuta, ko je nutil svojo roko v pozdrav.

— Častitam vam, gospod Plahuta! je dejal tih, drhteč, zasopljen ženski glas.

— Kaj bi! je zamahnil on z roko po zraku. — Sicer pa vam lepa hvala . . . Zdi se mi, da ste nekoliko zrastle . . . je pristavil hitro, preletel z očmi njeno nevisoko postavo in zardel in umolknil.

Mladenka se je zasmejala, pogledala vanj, zardela tudi ona in povsila oči. Tako sta stala drug proti drugemu obrnjena, oba zardela, s povešenimi očmi, brez besed.

— Leto dni vas ni bilo v Kotličje, je pričela nenadoma devojka in gledala preko zelenih travnikov. — Ne hodite radi domov. Obljubili ste mi lani, da pridete o Božiču . . . za Veliko noč — ni vas bilo . . . Jaz sem vedno mislila, da pridete.

— Torej mi oprostite, gospodična Roza. Zdaj mi je zares hudo, ker sem prelomil besedo.

— In obljubili ste mi pisati . . .

— Ali niste prejeli? Pisal sem.

— Res, krasno, velikanska korespondenca to, cela razglednica. Ah vi, ko bi vas človek ne poznal! Obljubili ste tudi, da mi hočete vse popisati: kako živite, kaj premišlujete, berete, delate — vse, vse. In kaj ste napisali? „Lepo pozdravljam“ — drugega nič! Ah vi! . . . In meni se tako hoče pisati, se je tako hotelo . . . Jaz bi vedno pisala pisma, krasna pisma, da bi vriskali in jokali, ko bi jih čitali! Povedala bi vam, kako je lepo na svetu včasih, kako grdo drugič, kadar je dež in sneg in so ljudje žalostni. In vam ni nič žal, nič žal? ga je pogledala vprašaje v oči in se zasmejala z zvonkim, neskrbnim smehom.

Plahuta je povsila glavo in odgovoril z monotonim, brezzvočnim glasom:

— Žal mi je, a jaz . . . jaz nisem hotel pisati . . .

— Saj vem, da niste hoteli, je vzkliknila mladenka, vsa žareča od smeha, začuvši otožni, elegični odgovor Plahutov. — Ne bodite sentimentalni! A kako, kako ste dejali? . . . O, vi! Niste — hoteli? . . . Zakaj, čemu? . . . Mogli bi se vendar lepo zlagati; takole na primer: „preobložen sem bil z delom,“ gospodična, oprostite, res popolnoma nemogoče . . . ali kaj podobnega, karkoli! Vi pa: „Nisem hotel . . . jaz . . . jaz nisem hotel . . .“ A zakaj, zakaj niste — hoteli? je vprašala s poudarkom in mu pogledala pozorno v oči.

— Zakaj nisem hotel pisati? Moj Bog! Zato . . . zato pač, ker . . . ker sem . . . oprostite, gospodična, tako sem bil preobložen. —

Obmolnil je, še predno se je docela zavedel, ker glasen, predrzen smeh mladenke mu je bušil na uho. Nato se je jel smejati tudi on sam z odkritim, naivnim smehom.

— Že dobro, pustiva to! Haha . . . je med smehom govorila Roza. — Idiva, idiva, tam je gozd! Tam je senca in hlad in drevje

šumi . . . tam je lepo! Vi pa pripovedujte, ne smete molčati, drugače pa sem res huda na vas!“

— Kaj pa naj vam pripovedujem lepega?

— Kar hočete, vse me zanima. Pripovedujte na priliko, kako ste delali maturo. Včasih ste znali zabavno pripovedovati.

— Maturo sem delal z raztrganimi čevlji . . .

— Ta—ako? Z raztrganimi —?

— Čevlji, da, gospodična. Vmislite se v to harmonijo: salonska suknja, črna kravata in — raztrgani čevlji . . . Smešno, ali ne? In nadzornik, strog in resen, zre skozi očala in si misli: „Ta človek ima raztrgane čevlje.“

— Ali mene, glejte, to vse ni prav nič ženiralo! Nasprotno, celo prav veselo in lahko mi je bilo pri srcu. Naj me le ogleduje in ocenjuje s temi svojimi karajočimi očmi — saj ne bo klasificiral mojih raztrganih čevljev, si mislim, in odgovarjal sem, kar sem vedel in znal, in vse je šlo po sreči. Tako sem prestal maturo.

— Tako ste prestali maturo — kako komično! Ali ni bil nič strog nadzornik?

— Ne vem, če je bil. Drugega ne vem, da me je grdo gledal in da je imel veliko, debelo srebrno verižico.

— Grdo vas je gledal?

— Grdo in hudo me je gledal, pa menda ni bil zloben človek. Samo moji raztrgani čevlji mu najbrže niso prijali posebno . . . Saj veste: matura in raztrgani čevlji — profanacija!

Zasmejala sta se oba in stopala z mladimi, spočitimi koraki po srebrni stezi, zasenčeni z grmičevjem in dračjem. Dospela sta na rob gozda, odkoder se je odprla vsa pestra panorama prirodne lepote pred zadivljenimi očmi teh dveh mladih ljudi. Bil je divoten razgled! Mestece s svojimi belimi hišami in cerkvami, obdano od temnečih se gozdov; planine, v sivem, jeklenem blesku, v ozadju; v njih podnožju raztresene vasi, zapuščene in osamljene, a na desni proti jugu, kakor zelena reka, zibajoča se v rahlem vetru, odprta valovita plan, z griči in cerkvicami, travniki in gozdiči in polji . . . In zgoraj, preko vsega, neoskrunjena jasnina nebesa, kakor pogled nedolžne device.

Obstala sta kot vkopana in zrla predse, oba nenadoma resna in tiha, kakor da se jima je v trenutku pretrgala nit živahnega razgovora. —

Roza je bila sedemnajstletno dekletce z rjavimi, jasnočistimi očmi, v katerih je odsevala v hipih notranjega razburjenja vsa njena

naivna, mladostno neizzorela duša. Njen obraz je bil fin in bel, s pravilnimi črtami, ne previsokim čelom, z izrazito, nekoliko preveliko brado. Stas njen, nevisok, a močan in širok, v oprsju in plečah nenavadno razvit, je izdihaval zgolj zdravje in moč. A imela je roke, čuda bele in mehke roke, tako neskončno male, da so bile, stisnjene v pesti, kakor dvoje mladih, negodnih golobic . . . In kar je glavno: bila je dekle, ki je umela pomen trenutka v življenju in je zato znala biti vesela in žalostna, razigrana in resnično obupana, kakor je nanesel pač slučaj in kakor je naklonila usoda: znala je živeti z drugimi, morebiti celo za druge. Zato je ugajala in je njena bližina vlivala simpatijo in zaupanje vanjo.

— Tam spodaj pa leži najino Kotličje, je prekinil molčanje Plahuta in se ozrl v svojo družico. — Ne vem, čemu, a kadar stojim na tem kraju in se ozrem navzdol, mi poide za trenotek vsaka misel in vsaka beseda . . . Tako je, če stopi nedolžen fant pred svojo oboževano devojko: brez misli, brez besed, le obraz mu pali rdečica, le oko strmi, strmi . . . Jaz sem zaljubljen v ta kraj, v to peščico hiš, v ta košček zemlje, gozdov in planin! Morebiti je nezdravo to, gospodična Roza, a jaz ne morem pomagati: zaljubljen sem v ta kraj . . . Ne smejte se! Nikomur drugemu bi si ne upal razodeti te svoje ljubezni, edino vam — ne smejte se! Pred vami me ni sram, pred ljudmi me je sram . . . ne maram ljudi! je govoril naglo, z vstran obrnjenim obrazom. Nato je sedel na klop in šepetal skrivši obraz v svoje dlani: Nikoli ne bom pozabil tega mesta . . . nikoli! Kako je lepo od daleč to mesto . . .

— Da, od daleč . . . se je tiho, diskretno nasmehnila Roza. Plahuta se je dvignil, pogledal vanjo in dejal hladno:

— Da, od daleč. Od blizu veste sami, kakšno je.

— Kakor ste šli, tako ste se povrnili, mu je odvrnila s tiho tugo v glasu. — Nezadovoljni, brez vere v bodočnost in moč, malodušni, sentimentalni . . . Kje je vaša mladost? Mislila sem si, da pridete zdaj, ko se vam je odprla široka cesta v življenje, domov drzni in veseli, polni načrtov in visokega zaupanja in da prinesete nam ubogim Kotličanom nekaj svoje mladosti . . .

— Kako bi to bilo mogoče, gospodična Roza, ko sem vendar jaz sam prav tak ubog Kotličan . . .

— Nekoč ste dejali, da hočete več. Ali veste, kaj ste mi odgovorili, ko sem vam povedala, da so vam ljudje v šali radi vaše plašljivosti nadedli ime Izidor — pastirček . . . ali veste? Dejali ste:

„Naj se le norčujejo, Izidor-pastirček že pokaže ljudem, kaj zna in kaj hoče!“ To so bile besede!

Plahuta je zardel v obraz in zašepetal s stisnjenimi ustnami:

— Izidor-pastirček!

— In jaz sama vem in čutim, da tiči v vas nekaj drugega... nekaj — ne znam povedati . . . da imate . . . kako se pravi . . . širši pogled, to je, da drugače razumete . . . je govorila, ne da bi se znala določno izraziti.

— Ne, odkrito povedano, jako se motite, gospodična. Vem, dobra ste z mano in zato pretiravate . . . A četudi bi bila trohica resnice v vaših besedah, je vendarle vse to popolnoma brezpomembno. Ali ste pozabili, gospodična Roza, da postane Izidor-pastirček plah in ponižen, kadar pride domov? Da mu je tesno in žalostno pri srcu, bogve zakaj? . . . Ali ste pozabili, da ga je sram — sram, gospodična Roza, sram pred ljudmi? . . . Zakaj da ga je sram? Zato, vidite, ker se zaveda samega sebe, to je, svoje brezpomembnosti in neznatnosti! Zato ga je sram, glejte! In prav zares: kaj pa naj tudi napravim jaz, beraški študent, z nejasno bodočnostjo pred sabo? Ali naj stopim pred te neznane, skeptične ljudi v pozi proroka, z gesto predikanta? Kaj se to sploh pravi: izobraževati narod, kot so nas navduševali v šoli? Kateri narod? Ali kmeta ali meščane? Saj imamo duhovnike in učitelje? In jaz — ali naj imam predavanja, ko vidim, da sem sam potreben predavanja? Kaj naj torej napravim, gospodična? . . . Ljudje bi se mi smejali, brez potrebe bi se osmešili . . . Gotovo, gotovo ne ugovarjajte! In po pravici. Oni imajo svoje interese, različne od mojih, svoje življenje žive, ki ga jaz niti ne razumem. Kaj jim morem dati jaz? Žal mi je samo, da sem jih včasih, ko še nisem prav nič vedel in razumel, ne vem natanko ali iz zavisti in sovraštva ali iz hudomušnosti in deške budalosti, imenoval kratkomalo —

— Mumije! ga je prekinila Roza z veselim glasom. Meni ste pravili to, razlagali ste mi nekoč, dobro se spominjam. Kako smešno ime, ah!

— Res. Zdaj mi je jako žal za ta priimek, je rekel mračno, nato pa se mu je nenadoma zjasnil obraz. — In vas, mala mumija, bi poprosil, da me v imenu celokupnega Kotličja odvežete tega greha.

— Odpuščam, je dejala Roza s smešno slovesnostjo in mu dala roko.

— Hvala. In to malo, drobno in mehko dlan bi prosil, — se je šalil in obdržal njeno roko v svoji — da mi ostane vsenaprej

tako naklonjena kot dosihmal in me spremlja tako prijateljsko in požrtvovalno na vseh čudnih potih moje hudomušne mladosti. . .

Nenadoma je obmolknil. Roza mu je izvila roko, rahla rdečica ji je probegnila čez lica, povabila je oči in drgetajoča ustna, nato pa je pogledala navzgor in je rekla s čudnim, potvorjenim glasom:

— Vaša hudomušna mladost! Včasih se mi zazdi, kot da se izvolite nekoliko pošaliti iz mene . . . No, svobodno vam! Jaz ljubim šalo . . . In kadar ste dobre volje, vas imam prav rada, četudi, no . . . Zamahnila je z roko po zraku in utihnila.

— Oprostite, gospodična Roza, če sem vas žalil! Priznam, da je moj humor včasih nekoliko čuden . . . A so na svetu⁴ reči, o katerih nikakor ne morem govoriti resno, ne vem čemu. Ljubezen na primer — ah kaj ljubezen, ko je še toliko drugih stvari, ki se jih da občutiti tako globoko in neposredno, da jih kakor iz osramočenosti pred profanacijo ni mogoče odeti v besede. In če vzlic temu skušam izgovoriti svoja čustva, se mi spačijo v čudno karikaturu . . . Torej naj živi humor, pristen ali nepristen! Jaz, ki ne ljubim prav posebno veličastne poze in tragičnega patosa, sem namreč za humor. Ali mislite, da bi mi kljub temu boljše pristojala poza tragičnega junaka?

— Morebiti tragikomičnega junaka s precejšno porcijo sentimentalnosti, se je krepko zasmejala Roza.

— Kakor izvolite! Ampak vse to na stran. Brez šale, prijateljica Roza: z nobenim človekom v življenju še nisem govoril tako svobodno in brez zadrege, s toliko lahkoto in nepremišljenostjo, kot z vami. Doma ne morem govoriti: pri nas doma je molk ali prepir — v naši ulici je krik ali smrtna tišina . . . Vi pa ste dobri z menoj in jaz sem vam hvaležen za prijaznost . . . Vidite namreč, da tudi mi poznamo hvaležnost, četudi smo doma tam . . . iz tiste ulice . . .

Roza je pogledala vanj začudena, kot da ne razume, hkrati pa je zasijala topla, skrita hvaležnost iz njenih dobrih oči. Nudila mu je roko.

— Zdaj grem, gospod Izidor. Na svidenje! je dejala preprosto in odšla.

— Bog z vami! je dejal Plahuta glasno in stal na mestu in gledal za njo. — „Bog s teboj povsod, po vseh tvojih potih in stezah, ob slednjem svojem koraku, ti dobra, ti edina . . .“ je šepetal tiho in stal na mestu in gledal za njo.

Predno je izginilo njeno staromodno sivo krilce za poslednjim ovinkom, se je okrenila in mu še enkrat zamahnila z roko v pozdrav.

Plahuta je skočil na klop in zamahnil z robcem in klobukom. In pri tem je govoril glasno, drhteč in ginjen: „Nekoč, Roza, nekoč pa, ko bom močan in bom svoj mož, pa ti bom povedal brez vseh teh bedarij, čisto resno, da te imam rad . . . o kako zelo da te imam rad — Roza, ti moja sladka ženka.“

In bilo mu je v tem trenutku, da bi zakričal, da bi zavriskal do nebes. In bilo mu je, da bi z enim edinim vzmahom roke prižel nase vesoljni svet, da bi se iz ljubezni zgrudil na zemljo, na to sivo, zgrbljeno, zelenolaso starko, in jo poljubil in zašepetal tiho in neslišno v mehko, dehtečo prst to svojo veliko, najlepšo, najdražjo skrivnost! Tako je s pijanimi očmi stal na klopi in strmel na srebrno pot, ko že davno ni bilo nikogar več na nji. Nato je stopil na tla, sedel na klop in si z rokama podprl glavo . . .

Še so gorele solze v njegovih rdečeeobrobljenih očeh, ko se je dvignil čez pol ure s klopi. Ozrl se je na mesto, ki je ležalo pod njim, odeto v zlatoprašni pajčolan. In tedaj se je prestrašil.

„To vse ne bo nikoli!“ je vzkliknil in trd in siv in mračen je postal njegov obraz. „Kako sovražim to mesto, to proketo mesto!“

Kakor da se čuti preganjanega, je skočil in bežal po poti. Obenem pa se mu je sključil in upognil hrbet, glava se mu je sklonila med rameni, oči povesile v tla. S hlastnimi, preplašenimi koraki je premeril steze in pota, napravil velik ovinek in dospel na glavni trg. Ustna so mu nervozno podrhtavala, gestikuliral je z rokami in nobenemu človeku ni pogledal v obraz.

— Stojte vendar, stojte, za vraga, čakajte! se je hipoma sredi trga ulila nanj ploha gromkih, nepričakovanih besed in vzklikov.

Plahuta je obstal in se ozrl krog sebe.

Pred njim je stal njegov znanec, zdravnik dr. Kan.

— Pri Belcebubu, vi ste junak! Kako znate brusiti pete! Tako dirjate po svetu kakor splašen konj! . . . je s hitrim, ostrim, rezkim glasom govoril zdravnik, si brisal pot s čela in vil svoje rdeče, široke brke. — Zares, človek vas komaj dohaja . . . Slišal sem, da ste prestali maturo z odličnim uspehom. No, čestitam vam!

Sprožil je svojo široko, ščetinasto roko in je s trdimi, koščenimi prsti oprijel Plahutovo. Ta je jecljal svojo zahvalo, češ da ni bilo tako sijajno, da se je vse le bolj posrečilo . . .

— Na vsak način je dobro, da ste absolvirali to budalost! Zdaj se lahko temeljito odpočijete. Upam, da vas bomo kdaj videli v svoji družbi, kaj?

— Ne vem — to se pravi, če bo le mogoče.

— I, seveda bo mogoče! Bom že poskrbel, da vas bodo merodajni faktorji ob pravi priliki vpregli v rodoljubni jarem tuintod... Mlad, inteligenten, impulziven fant velja nekaj v taki zaspani vasi kot je Kotličje. In poleg tega — saj imate vendar nazore: narod, domovina... Ali ste se morebiti tudi vi že inficirali od tiste proklete patološke bolezni, ki nam je okužila ves naraščaj — nihilizem, cinizem... kaj?

Doktorjeva ustna so se nakrivila v čuden sarkastičen posmeh, ko je s polzaprtimi očmi motril mladeniča pred sabo. Tako je motril svoje paciente, predno je napravil diagnozo.

— Ah ne, nikakor! Dejali so mi celo, da sem idealen...“ se je zasmel tiho s svojim otroškim smehom Plahuta.

Doktorju je ugajala ta naivnost. Potrepal je mladeniča po rami in se smejal široko in glasno, da so se mu nasršili brki in zaszolile oči.

— Hahaha! Tako so dejali, da ste? Res? Haha... Ne, tem bolje, tem bolje, videti hočemo, kaj ste!... Kako pa, oprostite mi to indiskretnost — je pridel čez trenotek in njegov glas je takoj postal ves resen in trgovski — kaj pa nameravate zdaj? Kam ste se odločili?

Plahuta je pogledal v tla, kakor da je ves čas pričakoval tega zlousodnega vprašanja in ni odgovoril.

No, kaj nameravate zdaj? je ponovil doktor še bolj suho.

— V življenje, naravnost v življenje! se je ozrl vanj mladi fant s porogljivim nasmehom.

— Da, razumem, v življenje sploh in kam posebej?

— V življenje sploh! Kam posebej: ne vem... Nisem se še odločil. Morebiti v semenišče.

Doktorju so se povsili brki, usta so se mu izbočila in našobila v zaničljiv posmeh, obrvi so se mu skrčile.

— Ta-ako? V semenišče? je dejal z zategnjenim, zelo važnim glasom. — Da, prav tako. mogoče je to najboljše za vas! je pristavil malomarno s posebnim naglasom.

V Plahuti je zavalovala vsa kri. „Zakaj me žali? Kaj hoče reči?“ je pomislil trenutno. „Zakaj je tako zoprno vsiljiv, zakaj vprašuje?“ In začutil je do tega doktorja nenadoma nekaj neprijeteljskega, sovražnega, dočim ga je poprej ves čas svojega znanja z njim smatral za najbolj razumnega in inteligentnega, pravzaprav edinega inteligentnega moža vsega Kotličja, s kojim bi se dalo občevati prijateljsko.

Kajti skoro nikoli v vseh teh letih svojega šolanja ni Plahuta natančno in praktično, z mirno in stvarno razsodnostjo preudaril o cilju svoje bodočnosti. Prevelik kaos je bil v njem, preveč so se mešale sanje z resničnostjo, da bi zrl v svet, kakor njegovi tovariši. Hotel je in to njegovo hotenje, to silno, zanosno, vseobvladajoče hrepenenje mu je zadostovalo, da ni vpraševal po vzrokih in posledicah. Hotel je in ena edina ognjena želja je žgala v njem: razviti, razmahniti svojo osebnost do skrajnih sil... „Kamorkoli te postavi življenje, si mož na svojem mestu, ker je v tebi vrelec neizrabljenih moči in plodnih sil, ker si mož in osebnost — a jaka, močna osebnost se dvigne kvišku in vspne samostalna navzgor!“ To je bil izraz njegovih, bolj občutenih, nego preudarjenih, vsekakor precej nedoločnih in splošnih misli. Da bi se spuščal v posamične podrobnosti, ki jih zahteva praktična potreba, se mu ni videlo nujno in poleg tega zelo banalno. Čutil je v sebi moč — najslajši triumfalni čut mladosti. Čutil je v sebi zmožnost in tudi nagnenje in ljubezen do vsega, kar obeta postati veliko, nenavadno, silno! „Duhovnik ali uradnik, umetnik ali zdravnik — vse je isto. Ker poglavitno je osebnost, silna osebnost. Z njo je moč in zmaga.“ To je bila njegova diviza.

Tako ponosno čutijo in mislijo neizzoreli sanjarski mladeniči. Osebnost je njih najdražji sen.

In sedaj v tem trenutku je stal pred njim doktor in ga opazoval s svojimi polzatisnjenimi očmi, nepremično in brezgibno, kakor da mu molče izprašuje vest. „Kam?“ je vpraševal molk njegovega pogleda, ki je silil vanj globoko, globoko v srce in dušo. Kakor droben, oster secirski nož je bil ta pogled: rezal je in paral. „Kam, moj Bog? Kam, moj Bog?“ se je vpraševal tudi Plahuta in si ni vedel odgovoriti. In nenadoma, v hipu krajšem nego sekunda, mu je objela ostudna, zoprna misel vso dušo: da je življenje glupo, bedasto, vsakdanje! Brez lepote žive ljudje, brez veličasti umirajo... Življenje jih peha semintja, muči jih, sortira jih in deli v predale, kakor dele v predale učenci hrošče, ki so jih nabodli na igle. In tam životarijo, stlačeni drug poleg drugega, vsak po svojem rodu in poklicu. Kaj je osebnost hroščev? Ah, bloden, pust bedast sen!

Postalo ga je sram, da mu je zaplamenel v rdečici ves obraz in so se mu našibila kolena. Zakaj čutil je nemi pogled doktorjev, ki je bil brezbrizno in ravnodušno obrnjen vanj. Ta pogled je segal vanj, oblezel mu kakor gosjenica srce in dušo, pretipal sleherno skrivnost in s porogljivo malomarnostjo sledil vsakemu novemu

utripu njegovih čustev in misli. Bil je prepričan, da mu je natančno znan ves tajni tok njegovega mišljenja v tem kratkem trenutku. In bilo ga je sram zase, za svojo mladost, za svoje sanje! In z glasom, drhtečim od sramu in srda, je jecljal kakor v mučni zadregi:

— Ah ne, kaj me briga teologija! Naj jo vzame vrag radi mene! Sicer pa: vseeno je . . . tudi semenišče . . . kakor želite — samo ne vem, kako bi šlo . . . Ne, jaz hočem medicino, filozofijo, tehniko, jus, karkoli, v semenišče ne maram! je končno skoro zakričal Plahuta.

Doktor se je smehljaj, samo smehljaj. Nato se je sklonil nizko k njemu in vprašal z glasom, o katerem ni bilo mogoče dognati, je li resen ali zasmehljiv:

— Menda vam manjka sredstev, kaj? Ali bi ne izvolili eventualno kaj drugega, ko imamo toliko lepih in prijaznih, tako solidnih in naravnost sijajnih poklicev na svetu. Soliden poklic, fant, to je v življenju vse! In čim preje tem bolje, čim več, tem lepše! Glejte me, ki vam pravim: tudi visoka šola ni vse. Lepo je akademična čast, doktorska diploma in tako naprej, nič ne rečem, vse lepo — a to za ljudi, ki imajo, imajo . . . Bodite praktičen, fant! Cemu pa imamo na svetu železnice, pošte, banke?

Plahuta se je vzel nenadoma hlastno kvišku:

— Ne, zdaj sem se odločil: na univerzo grem, ali pa nikamor, če tudi makar v semenišče! Da, raje v semenišče! je ponovil s trdim, moškim, odločnim glasom in pogledal v doktorja. — Kar pa se tiče sredstev, je pristavil s krepkim glasom, se prekinil, obmolknil in pogledal v tla.

Doktor se je smehljaj s tankim, nevidnim in neslišnim smehljajem.

— Že dobro, že dobro. Vidim, da ne pravijo po krivici, da ste idealen. Tudi trmoglavi ste, no, kakor pač vsi resnični idealisti! Fanatizem, trmoglavost, da . . . No, že dobro.

Dotaknil se je klobuka in odšel.

Plahuta je gledal za njim s trudnim pogledom.

„Zdi se mi, da se norčuje iz mene . . .“ je zašepetal tiho, z glasom, v katerem so drhtele udušene solze.

Nato se je obrnil in odšel z drsajočim korakom — dvajsetletni stavec — proti svoji ulici in domu, njegovo srce pa je bilo polno tesnob in vprašanj: Kam, kam?

Vilko Mazi:

Custozza - Solferino.

Navadno preživijo dandanes ljudje svoj dopust po šumnih letoviščih ob romantičnih gorskih jezerih in na luksurijoznih rivijerah med zvoki operetnih valčkov in koračnic. Pisan trop tujih obrazov, nebotične stene gorskih orjakov, razigrani slapovi in tolmeni, valjujoče vode z jadrenicami in parniki, vse to jim razvedri duha, ki se je moril dolge mesece v suhoparnih aktih. Krivično bi sodil, če bi imenoval to zapravljen čas, dasiravno nisem pristaš take porabe dopusta. Kdor ima pičlo odmerjene proste dni in primerno nabit mošnjiček ter se mu hoče samo lahkega razigranja, si brezdvomno ne more izbrati lepšega in blagodejnejšega razvedrila, nego si ga je izvolil na ta način. Pesti spomini ga poživljajo vse tja do prihodnjega dopusta.

Toda v ta šumna letovišča se zateče tudi mnogo takih, ki sta jim čas in denar v popolnem nasprotju. Komaj so si napravili dispozicijo, že so izmenjali tudi poslednji bankovec. Vlaku, ki jih je jedva izložil, jih cijazi „pod baldahin“, kakor bi dejal prijatelj Joža, kjer kolnejo v preostalih počitniških dneh hotele, kamerierje, cicerone in drugo tako velikomestno navlako. Ne pride jim na misel, da se tudi z malimi denarji lahko dolgo potuje in daleč pride ter vidi mnogo lepega. Saj je vendar toliko tihih, skromnih krajev, kjer je zanimiv skoro vsak grmiček, vsaka vodica, vsaka stezica, kjer iz sleherne pedi zemlje govori človeku velika in živa zgodba, ki jo je videl doma zapisano z mrtvimi črkami v mrtvih knjigah.

Historična tla imam v mislih. Za ta tla pa je treba historičnega zanimanja. Često samevajo živi svedoki preteklosti in tonejo v pozabnost. Še celo domačini, nova generacija, začudeno opazujejo tujca, ki ga je zaneslo med njihove domove koprnenje po živih pričah iz davnine. Kdo bi jim zameril! V borbi za vsakdanji kruh jim izpodriva skrb za bodočnost spomin na velike dni njihovih očetov in dedov.

Custozza — Solferino sta dva taka kraja. O njiju sem čul še otrok dosti junaških zgodb. Pripovedovali so jih osiveli starci. Svoje lastne zgodbe so pravili in jih dokazovali s še vidnimi ranami od debelih svinčenk, od granat in bajonetov kletih Piemontezov. V živem spominu so mi ostale iz tistih zgodnjih let slike nizkih gričev, posejanih z vitkimi cipresami. Skoro v vsaki hiši so imeli

kako tako sliko od Custozze in Solferina. In vse do teh zrelih let sem srečaval hrabre veterane „očeta“ Radeckega. Vsak mi je dobrodušno pravil svoje viteške čine.

Tako se mi je že davno rodila želja, preromati ta gornjeitalska bojišča, ki so popila tudi mnogo naše krvi. Toda same navdušene zgodbe veteranov mi niso mogle služiti v zadostni pregled tedanjih političnih razmer v Lombardiji in Benečiji ter v ostali Evropi. Trebalo je prelistati precej zgodovinskih knjig, da sem si ustvaril jasno sliko tedanjega političnega življenja. — Da razumemo posledice, je treba poznati njih vzroke, zato načrtam poleg bojišč in bojov drobno skico nesrečnih političnih odnošajev, ki nosijo odgovornost za toliko tisoč izgubljenih življenj krog Custozze in Solferina.¹

*

Po sijajnih dneh dunajskega kongresa, kjer se je baje zavešljalo 30,000.000 goldinarjev, so se vrnili različna veličanstva in ekscelence na svoje stare dvore, da bi zopet uživali blagodejni mir. Politično obzorje je bilo zdaj brez oblačka, zakaj „veliki rogovilež“ Napoleon Bonaparte je bil ugnan in je čakal tam daleč na samotnem otočku Sv. Helene svoj klavni konec.

V vsej Evropi pa se gotovo ni nihče bolj hvaležno oddahnil, nego knez Metternich, človek, ki pomeni v kulturnem in političnem svetu največje zlo XIX. stoletja. Ta „državniška môra“ je imel skoro štirideset let prvo besedo na evropskih dvorih, kjer je s pridom sejal ljuliko najreakcionarnejše politike in se izkazal pravega ženija v zatiranju vsakega kulturnega in političnega pokreta ter narodnostnega in svobodnega gibanja. Najobčutnejše pa je tepeškala ta šiba v mejah tedanje Avstrije. V nečuveni cenzuri in policijski špijonaži je videl najizdatnejša sredstva za ohranitev „preljubega miru“. Da je bil sam cesar Franc pod vplivom tega nazadnjaka, se razvidi najbolj iz njegovega nagovora na profesorski zbor ljubljanskega liceja, kjer je dejal med drugim: „Pojavile so se zdaj nove ideje, ki jih ne bom mogel nikoli spoštovati. Držite se lepo stare poti, kajti ta je dobra, in če so bili naši predniki zadovoljni z njo, zakaj bi ne bili še mi? Ne potrebujem učenjakov, ampak dobrih držav-

¹ Viri, ki so mi pri tem najbolj služili: Generalstabs-Bureau für Kriegsgeschichte: „Der Krieg in Italien, 1859.“ (Wien. Verlag des k. k. Generalstabes.) — „Der Krieg im Jahre 1866.“ (V istem založništvu.) — „Illustrierte Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts.“ (Leipzig, Union Deutsche Verlagsgesellschaft 1890.)

ljanov. Vaša naloga bodi, vzgajati mladino v tem zmislu. Kdor meni služi, mora učiti, kakor je moje povelje. Kdor pa ne zna tako, ali kdor misli nastopiti z novimi idejami, ta naj izgine, sicer ga odslovim sam.“

Da bi „nove ideje“ ne poplavile cesarskih dežel, se je zlasti strogo pazilo na vtihotapljanje „nevarnih“ knjig in časopisov. Mašili so jarke, nihče pa ni pomislil, da pronica silni element ljudske volje in skrivaj zbira svojo moč v široki strugi, da vzbukne nekoč na dan in ne najde več jezov, ki bi mu mogli zastaviti svobodno pot.

Po Apeninskem polotoku se je valil ta skrivni veletok. V par desetletjih je bilo že očitno, da si išče zanesljivega izhoda na ravninah pod Mont Blancom, sredi plodnega Piemonta, v hiši, ki nosi ponosen napis: „L' Italia farà da se“, v možu, ki se ga nazivlje „Spada d' Italia“.

Italijo je sestavljalo takrat kup držav, ki pa so bile vse objete od strupenega Metternichovega duha. Skromnemu ljudstvu, ki je hlapčevalo od roda do roda raznim useljenim mogotcem, je prinesel šele veliki Korzičan blagodejno luč ustave. Po dunajskem kongresu pa je bila kronanim glavam prva skrb, ugasniti to luč z najbrutalnejšo reakcijo. Najokrutnejše nasilje pa je zavládalo v Lombardiji in Benečiji, ki si jih je bila izrekla Avstrija za svoj okvir. Niti najmanjšega ozira niso jemali na upravičene potrebe posameznih kronovin. Stari pajek Metternich je le vedno gosteje razpredal svoje špijonske mreže.

Tako je rasla nevolja od dne do dne. Kdor je poznal blagodejnost konstitucije, je ni mogel več pozabiti. Inteligenti so uvideli, da nimajo pričakovati od Donave nikakršnega odrešenja, zato jim ni preostajalo drugega, nego iskati to odrešenje v samih sebi. Osnovani so v ta namen skromno družbo „karbonarijev“. Eni so imeli v mislih samo svobodnejše razmere, pretežna večina pa si je postavila višji cilj: zjedinjeno Italijo. V par letih je bil ves polotok zrel za revolucijo, ki je tudi izbruhnila v Neapolju in Piemontu, toda brez pravega uspeha, ker je ni vodilo enotno postopanje, zlasti pa, ker se je ni udeležila velika večina preprostega ljudstva, ki je bilo še na prenizki kulturni stopnji, da bi moglo prav pojmovati ustavni problem.

V avstrijskem delu polotoka se je zdaj okrutnost vladnega sistema le še poostrila. Osumljence so zadele strahotne kazni. Mnogo odličnih mož so odgnali v daljne ječe. Med temi je bil tudi znani pesnik Silvio Pellico.

Sovrašтво do tuje vlade pa je šlo pridno v klasje. Deset let po tisti neuspeli vstaji je osnoval neumorni zarotnik Giuseppe Mazzini v Marseju tajno zavezo „Mladoitalije“, ki se je tudi hitro razširila in pomagala buditi misel zjedinenja.

Cesarju Francu je sledil na prestolu sin Ferdinand, toda samo po imenu, zakaj vajeti je držal zdaj neomejeno Metternich. Duh reakcije je prispel na vrhunec. Tako se je približalo viharno leto 1848. V Franciji, domovini revolucije, se je zopet dvignila nevihta in bliskoma švignila proti vzhodu, tja do cesarskega Dunaja, kjer je zrušila kozla „kočijažu“ Metternichu. Kar čez noč ga je zmanjkalo s krmila.

Zdaj je zavrelo tudi v Italiji, skrivni veletok se je privabil do izhoda. To in onkraj Ticina se je pričelo brusiti morilno orožje. — Oči cele Avstrije so bile zdaj vprte tja v Milan, kjer je izdeloval ognjeviti dvainosemdesetletni starček Radecki vojne načrte. Medtem, ko so pohajali visoki civilni uradniki različna zabavišča, zlasti znamenito Scala-gledišče in se brezskrbno zanašali na „velemoč“ policije, je on edini spoznal nevarnost položaja. Toda zaman so bila vsa njegova prigovarjanja, naj bi mu poslali ojačenj. Ob pričetku vojnih operacij je imel pri rokah samo 15 tisoč mož, zakaj približno 20 tisoč mu jih je pobegnilo v sovražni tabor. Brez vojne napovedi je prestopila 40 tisoč mož broječa sardinska vojska mejno reko Ticino in po petih krvavih dneh (cinque giornate) se je moral Radecki umakniti iz Milana v Verono, kjer je tako dolgo branil sovražniku prehod čez Adizo, dokler ni dobil primernih ojačenj. Potem pa je potolkel Piemonteze 6. maja pri St. Luciji. Odločilna bitka pa se je vnela 25. julija na višavah krog Custoze, ki je trajala deset ur in se končala s popolnim porazom sardinske vojske. Karel Albert je moral skleniti premirje ter prepustiti Avstriji Benečijo in Lombardijo. V naslednjem letu je bil zopet tepen pri Mortari in Novari ter je moral zato odstopiti prestol svojemu sinu Viktorju Emanuelu II.

Z nepopisno krutostjo so zopet zadušili avstrijski bajoneti v Lombardiji slehern pojav upora in ukrotili po vsem polotoku vihar 48. leta. Srd do tuje vlade pa je zavzel še večje dimenzije. Slej ko prej so se obračale oči patrijotov prek Ticina, odkoder je moglo naposled vendarle priti toliko zaželjeno odrešenje.

Deset let je tlela iskra pod pepelom. Pustolovec Louis Napoleon, član karbonarijev, si je tačas kot cesar Napoleon III. dobro utrdil francoski prestol. Svojega velikega strica je dosegal kvečjemu v častihlepnosti, v drugih zmožnostih pa je zaostajal daleč za njim.

Prikritost, prekanjenost, hladnokrvnost so tvorile njegovo bistvo, trabantila pa mu je srečna usoda. Sicer pa je bil telesno in moralno cela karikatura. Nasajen na nizke nožice, je imel nerazmerno velik zgornji život, tako, da je izgledal pravcat velikan, kadar je sedel. Njegov značaj je bil naravnost grozovit. „Le droit? Qu'est-ce que c'est?“ se je zavzel, kadar ga je dirnila neprijetna beseda „pravica“.

Zasledoval je vselej in povsod samo en cilj: povzdigniti Francijo na nekdanji višek slave in ugleda in oprijel se je vsakega sredstva, ki je moglo meriti v dosego tega cilja. S podporo vdane vojske in uradništva neomejen absolutist, si je znal pridobiti ljudsko naklonjenost s pospeševanjem ekonomskih in socijalnih interesov ter s sijajem vojne slave. Po krimski vojni je bil na vrhuncu svoje moči. Vsa Evropa je gledala zdaj zopet v Tuilerije in pričakovala od tam merodajne besede v svojih spornih vprašanjih. Najbolj zaupno pa se je obračala tja mala Sardinija, ki je bila poslala svoj obol pred Sebastopol in postala s tem protežiranka velike Francije.

Avstrija je imela za časa krimske vojne grofa Boula za zunanjega ministra. Temu možu je treba po pravici naprtiti vso odgovornost za njeno poznejšo nesrečo 1859. leta. Namesto da bi bil ohranil Rusiji v krimski vojni neutraliteto, se je šel brez vsakega povoda zvezat z njenimi sovražniki in je postavil armado na ogrsko in gališko mejo, pri čemer je pa tudi ostalo. Hvaležnosti ni mogel zato pričakovati od nobene strani. Posledice te blazne poteze so bile ruinirane finance in neodpustna zamera v Petrogradu, ki se je posebno občutila v dneh, ko je prišla Avstrija za orožje proti tistim, ki se je vezala z njimi v krimski vojni.

V Sardiniji pa je vodil krmilo mož izrednega državniškega talenta, grof Cavour, učenec slavnega Machiavellija. Njegovo oprezno, preračunjeno delovanje za zjedinenje Italije zasluži največjega občudovanja. Vsak korak, ki ga je storil v ta namen, je bil pretehtan in premišljen do kraja. Sardinska pomoč v krimski vojni je imela že eminentno politično ozadje. Tako je Cavour začel. Na pariškem kongresu pa je stopil že korak dalje in v posebni spomenici opozoril velesile na nečuvene razmere, ki jih zakrivlja Avstrija na Apeninskem polotoku. Uvidel je, da si je pridobil s tem francoskih in angleških simpatij in to mu je bila že velika cena. Tudi Rusija se mu je pokazala naklonjena, dasiravno je stala Sardinija še nedavno med njenimi nasprotniki. Obljubila mu je neutralnost, samo da izplača Avstrijo za njeno polovičarstvo v krimski vojni.

Ves polotok se je pričel zdaj vidno probujati. Za udejstvovanje Cavourjevega programa se je osnovala 1857. leta „Lega nazionale“, ki je združila v svojih vrstah vse, kar je mislilo in čutilo italijansko. Sardinija je postala zdaj dežela vsega upanja. Cavour pa je delal še zmerom s treznim razumom. Jasno mu je bilo skoro, da bo ostala Avstrija v slučaju konflikta osamljena, toda Sardinija bi utegnila biti samo s podporami ostale Italije še vedno prešibka, zato je bilo treba poiskati močnega zaveznika in našel ga je v Napoleonu III.

Napoleon, ki mu je bila Avstrija že dolgo trn v peti, je brez obotavljanja pristavil železo k ognju. Pričel je s prekanjenimi spletkami. Anglija je bila baš zaposlena z vstajo v Vzhodni Indiji in je imela tako vezane roke. Ruska pomoč Avstriji je bila izključena. Nerešeno je bilo samo še vprašanje, bo li hotela ohraniti tudi Prusija v eventualnem zapletljaju neutralnost? Kljub vsem sladkim prigovarjanjem Napoleona in Cavourja se vendar ni dalo izposlovati v Berlinu kaj gotovega. Toda bistroumni Cavour je presodil: „Česar ni mogoče skleniti zdaj, sklenilo se bo ob svojem času. Prusija se ne bo mogla izogniti nemški nacionálni ideji, zato je zveza Prusije s povečanim Piemontom zapisana v knjigi bodočnosti.“

Sredi julija sta se sestala Cavour in Napoleon v kopaljšču Plombières, kjer je slednji obljubil svojo dejansko pomoč pod pogojem, če se bo mogel zato opravičiti pred javnim mnenjem. Da bi bila zveza še trdnejša, je izposloval Cavour ob tej priliki ženitev Napoleonovega sina z najstarejšo hčerjo Viktorja Emanuela. Ob koncu leta je bilo v Sardiniji in v ostali Italiji vse pripravljeno na veliki mejdan.

Prišel je dan Novega leta 1859. Ob tej priliki so imeli poslaniki tujih držav v Parizu navado, da so se napatili v Tuilerije čestitat mogočnemu Napoleonu. Kar je kramljal z njimi cesar, so brž sporočili svojim vladam, ki so videle v teh besedah zanesljivo prerokovanje politične situacije za tekoče leto. Avstrijski poslanik baron Hübner je čul topot iz Napoleonovih ust hladne besede: „Obžalujem, da razmerje moje vlade do Vaše ni več tako dobro, kakor bi rad...“ Kaj je tičalo za temi besedami, je slutila takoj vsa Evropa; še bolj pa je potrjeval to slutnjo nagovor Viktor Emanuela ob priliki otvoritve sardinske zbornice. Dejal je med drugim: „Dasi spoštujem pogodbe, ne morem biti gluha za bolestne klice, ki me dosegajo iz tolikih krajev Italije . . .“

Na jugu Nemčije so simpatizirali z Avstrijo, na severu s Piemontom, v Berlinu pa se ni mogla politična tehtnica nagniti na nobeno stran. Vsak je mogel torej uvideti, da je položaj za Avstrijo skrajno kritičen.

V zadnjem trenutku so se bili v Berlinu vsaj toliko zjediniili, da so obljubili Avstriji pomoč pod pogojem, ako ne zasleduje drugih ciljev, nego utrditev svoje posesti v Italiji. Ko so pa zaznali, da obsega načrt tudi oslabitev Sardinije in naposled strmoglavljenje Napoleona, so vtaknili roke v žep in obrnili hrbet. Avstrija je ostala prepuščena sami sebi. Pameten mož na krmilu bi bil storil zdaj gotovo vse, da bi se dosegel miren izhod iz konflikta, oholi Boul pa je poslal 23. aprila v Turin — ultimatum, z ošabno zahtevo razoroženja tekom treh dni, ki so mu ga seveda z veseljem — odklonili. Katastrofa je bila torej neizogibna. Napoleon je obvestil 26. aprila dunajsko vlado, da bo smatral prekoračenje Ticina od avstrijskih čet obenem za vojno napoved Franciji.

Tri dni kasneje je prekoračila avstrijska armada mejno reko in s tem se je pričela zanjo usodna vojna 1859. leta.

Radeckega ni bilo več, pač pa je ostalo par njegovih izbornih učencev (Benedek, Heß), toda na Dunaju, so zmožnost prezirali, visok naslov jim je bila glavna stvar, zato so izročili vodstvo operacij v najnezmožnejše grofovske roke ogrskega mogotca Gyulaja, ki je zagrešil še pred pokanjem pušk neodpustno in usodno napako. Sovražnik se namreč ni nadejal tako nagle pripravljenosti avstrijske vojske in 110.000 avstrijskih bajonetov s 364 topovi bi bilo gotovo in poceni odneslo lavorike zmagoslavja, da so se takoj po prekoračenju Ticina obrnili na Turin, kjer je begala Cavourja strašna zadrega. Brez boja bi se moralo vdati mesto, zakaj najbližje francoske čete so bile še visoko v Alpah in so se zelo počasi pomikale, ker so jih ovirali visoki zameti. Najoriginalnejše pa je bilo, da so se bližale sovražniku — brez patronov in topov, po zaslugi zanikarnega vojnega ministra, ki ga je Napoleon takoj odslovil, ko je izvedel za to blazno dejstvo.

(Dalje prihodnjič.)

Marija Kmet:

Torče Skočir.

I.

Zamolcklo je udarjal stroj, ki ga je mehanično pritiskaval in spet izpuščal starikav in suh knjigovez; šelesteli so listi papirja in dišalo je po limu, da je človek komaj dihal in ga je dregalo v nos bodeče in zoprno. Velika je bila delavnica, a zdela se je majhna. Vsepolno je bilo nakopičenega papirja vseh barv, in knjige so ležale že vezane in nevezane lepo po vrsti na dolgi deski in pa v neredu na velikem kupu sredi sobe. Skoro temno je bilo, samo eno okno je razsvetljevalo sobo in še to je bilo obrnjeno na dvorišče. Zatohel zrak po pomijah in raznih odpadkih z dvorišča je počasi in leno polzel skozi okno. Delavci, pomočniki in vajenci so delali posamič ali po več skupaj in se potihoma smejali in pritajeno šepetali. Zdajpazdaj je zaklel mojster, suh in visok človek z debelimi naočniki na izbuljenih očeh, in je prisolil kakemu nerodnemu vajencu par gorkih krog ušes.

Slabotni, majhni fantiči so bili vajenci. Z nekako spoštljivostjo so zrlí na ošabne pomočnike, a za hrbtom so jim kazali jezike in se smejali, če je mojster oštel katerega izmed teh ošabnežev. V dnu srca pa si niso mogli misliti nič lepšega in vzornejšega, kakor postali kdaj pomočnik. Večkrat so vajenci šteli na prste, koliko let ali mesecev bodo še kot „učenci“ in tisti, ki je imel že dve leti za seboj, je s pomilovanjem zrl na kakega novinca, češ: „Kaj bi ti slabotnež, kdaj boš šele ti priplezal tako visoko kot sem že jaz.“ Največkrat so se prepirali med seboj in se naskrivoma suvali, ali pa so prilepili tovarišu kos papirja na hrbet in se smejali do solz, če je oni, nič hudega sluteč, vstal in šel po opravkih k mojstru. Vselej je nastal šum in grohot, dokler ni mojster jezno zavpil in oštel fante.

V zadnjem mesecu so se največkrat norčevali iz fanta, ki je prišel šele pred par tedni. Bil je to Torče Skočir, s Krtine doma, sin učiteljeve vdove, ki je zdaj živela z otroci v mestu. Pravkar je stopil mojster k Torčetu in mu dejal:

„Fant, za božjo voljo, kako pa šivaš! Ali ne vidiš, da visijo listi kar vsaksebi in še število strani ni v redu? Pazi, če ne . . .“ in zamahnil je z roko, da je Torče odskočil daleč v stran in prevrnil kup knjig. Tedaj je pa završalo od smeha po delavnici, da je Torče boječe sedel na svoj stolček, in solze so mu stopile v oči.

Prvikrat se je učil pri mojstru in sam si je izbral ta poklic. A že takoj prvi teden mu ni šel ta posel prav nič k srcu. A v šolo? — Ne v šolo spet ni hotel. — Saj je bil poskusil tudi tam, pa ni šlo. „Kdo bo v šoli, ko je tako tesno in dolgočasno!“ si je mislil; mati pa ga je tudi rada vzela iz šole, ker je bila že sita večnih učiteljevih pritožb.

Torče pa je že mislil, kam bi jo spet popihal, tu mu ni prav nič ugajalo. Tako temno je bilo v delavnici, dišalo je po limu, vsak čas ga je mojster ali pomočnik stresel za rame in poskusil trdnost njegovih las, in poleg tega so se še tako norčevali iz njega. „Ne bo šlo,“ je dejal sam sebi, „kar pustil bom. Samo mati? E kaj — jokam se, pa bo —“ Iz teh misli ga je vzbudil Lojze, vajenec, ki je imel že celo leto učenja za seboj, in ga je vprašal:

„Torče, si videl v stolni cerkvi podobo matere božje —?“

„Kje?“

„I tam, v stranskem oltarju.“

„O da, videl, vsak dan jo lahko vidim.“

„Ali si videl, kakšna je —?“

„Videl; črna je —“

Tedaj se je Lojze hudomušno nasmehnil in dejal.

„Ali veš, zakaj je črna?“

Torče ga je začudeno pogledal: „Ne, ali morda ti veš?“

„Vem, vem. To je bilo tako: Pred leti je maševal ondi škof, in ko so med povzdigovanjem vsi ljudje gledali dol in se trkali na prsi, je naenkrat nekaj zahreščalo, in ko so ljudje pogledali, je bila mati božja v oltarju črna. Tako je bilo.“

Torče je od začudenja bulil oči v Lojzeta in ni mogel ničesar reči.

Lojze se je komaj zdržal smeha; a drugi, ki so to slišali, so se zasmejali, da je mojster pristopil in gromko zavpil: „Mir, svojat!“ —

Skočirka, Torčetova mati, je veliko prestala na svetu. Njen mož, učitelj na Krtini, je bil pijanec in dobrovoljček, zapravljal je denar; a devet otrok je hotelo jesti . . . ko je bila najstarejša hči stara dvaindvajset let in najmlajša tri mesece, je umrl njen mož. Morali so vsi s Krtine, prišel je nov učitelj in ker je imela Skočirka brata v mestu in jo je ta povabil, je odšla z vsemi otroki v mesto. Mislila je, da ji bo brat pomagal, a ta jo je vprašujoč pogledal in dejal:

„Po kaj si prišla, Marjana? Ali misliš, da jaz zlato kopljem, ali da je v mestu tako življenje kot na Krtini?“

Skočirka ga je vsa solzna pogledala in dejala:

„I saj si me vendar vabil!“

„Sem mislil, da ne boš tako neumna, da bi prišla. Vrni se!“

„Kaj si neumen? Vse pohištvo je že na potu in dolga vožnja, misliš, da je zastonj? In pa otroci morajo vendar v šolo! Starejša dva fanta hodita že zadnje leto v gimnazijo, starejša hči v pripravnico, drugi drugam. V Ljubljano nisem šla, ker si me ti sem vabil. No, in zdaj . . . tako-le si z menoj!“

„Če je tako, pa le glej, kako bo!“

„Lepo me tolažiš!“ je vzdihnila Skočirka in pojokala. „Ti moj bog, kam sem zdaj zašla!“ —

Torče ni bil za šolo. Petnajst let je bil star; šola jê bila muka zanj. Skočirka se je tolažila, da bo vsaj ostal pri rokodelstvu. „Saj ni treba,“ je dejala, „da bi bili vsi šolani, pa naj bo ta kaj drugega. Saj je dosti, da sem vse druge pripravila tako daleč.“ Podpirali so jo nekaj starši, dosti seveda ne. Ko so bili z doma, so pozabili, kako hudo je bilo življenje tam. Pa mati je bila vesela, da ni bilo treba vsaj skrbeti zanje. —

Večer je bil. Torče je prišel domov, še ves prevzet od „čudeža“, o katerem je pravil Lojze. Čuden fant je bil Torče, in mater je zelo skrbelo, kaj bo z njim. Rekli so, da mu „malo manjka“, take nenavadne misli in želje je imel, miru nikjer. Sredi noči je včasih planil s postelje in vpil na pomoč, rekoč, da ga lovijo; a čez nekaj časa je mirno legel, kakor bi ne bilo ničesar. Visok je bil in slok, a ni vedel prav, kaj bi z dolgimi rokami in nogami. Lasje so mu štrleli naravnost navzgor, da je bilo videti, kakor bi imel trdo, ščetinasto krtačo na glavi. Knjig ni ljubil in čitanje mu je bilo zoprno. A imel je zelo čustveno dušo in je bil dober fant. Najrajši je delal lesene vozičke za najmlajšo Anico in lepil iz papirja senčnike za svetilko, ali izrezaval vojake, punčke in druge igračke, jih postavljaj na leseno palčico in jih z vidnim veseljem in zanimanjem občudoval. Take stvari bi bil nemara delal vse žive dni, in ne bilo bi mu dolgočasno. Rad se je smejal in pripovedoval razne norčije. Bil je velik otrok!

Zunaj mesta so stanovali Skočirjevi in krog hiše so bila lepa polja in zeleni travniki. Lepo je dišalo poleti po senu in zgodaj zjutraj so se slišali kosci, ki so klepali koso. Jeseni je dala koruza in repa marsikaj opraviti Torčetu, in nekoč je dobil prav gorke po hrbtu, ko ga je zasačil gospodar polja. Od tedaj je strahoma stopal k debelim, rumenim storžem in hitro stekel, ko je imel plen pod suknjičem. Repo pa je olupil šele sredi mesta . . .

Pozimi se je kepal, kakor bi šlo za premijo, in dostikrat je prišel ves moker in ves premrl od mraza domov. Tedaj se je široko zasmel, vrgel moker klobuk v kot in dejal v smehu: „Ho — ho — pa sem jih le, vse sem prepodil, te šeme!“ Vneto je poslušal, če mu je kdo pravil o vojskah, čudežih ali roparjih. Pa v najresnejšem trenutku, ko je človek mislil, da je ves prestrašen in prevzet, se je naenkrat zagrohotal in osmešil besede, da so se slednjič vsi zasmeli. Tak je bil. Časih pa je sedel v kot in je jokal, da bi se ga bil usmilil kamen. In zelo strahopeten je bil. Bog varuj, da bi bil ponoči sam in brez luči v sobi. —

Ko je prišel Torče ta dan domov, je sedela mati kakor navadno ob zeleni pečici in pletla nogavico. Soba je bila precej prostorna in svetla. Čez dan je stala velika miza sredi sobe, ob zimskih večerih pa so jo prestavili k pečici.

„Dober večer!“ je dejal Torče, ko je vstopil, in precej z neko naglico nadaljeval.

„Ko bi vedeli, kaj sem izvedel!“

„No, kaj pa, kaj?“ so se oglasili sestri in brat in prenehali z učenjem.

„Tista črna mati božja v stolni cerkvi je postala šele pred kratkim časom črna in sicer med povzdigovanjem.“

„Ho-ho-ho“ so se zasmeli oni trije. Mati je dejala: „I kdo te je pa spet tako navil?“ ...

„Kaj se pa smejete?“ je dejal začudeno Torče in je bil užaljen v dno duše. „Saj mi je povedal naš vajenec Lojze.“

„O to te je! Pa da verjameš!“ je dejal Stanko.

„Kar molči, veš. Ti pa kaj več veš, kaj ne? Lojze bo čez eno leto že pomočnik, veš, pa bi on ne vedel, misliš? Ti pa ti, ti kaj več veš menda —“ in ves solzan je šel Torče v kot in vrgel klobuk po omari.

„Tiho — tiho,“ je mirila mati. „Saj se ne izplača, da bi se prepirala. Ampak Torče, da še tega ne veš, da so zamorci črni?“

Sedaj se je nekaj razjasnilo v Torčetu in široko je odprl oči. Bolelo ga je, da je verjel in se osmešil doma in v delavnici. Spomnil se je, da so se takrat vsi zasmeli.

„Zatorej so se tako smejali,“ je dejal.

„Kaj se ne bodo!“ je dejal Stanko.

„Kar tiho bodi, veš! Pokažem mu!“ In v duhu je delal načrte, kako bi se maščeval, pa mu ni prišlo nič pravega na misel, sicer pa — bal se je izvršiti načrte. — Zato se je spomnil, da mu sploh

ne ugaja tam, in bo najboljša, če pojde proč. Tako je bil danes ves v teh mislih, da je še večerjati pozabil, četudi je bila drugače njegova prva beseda pri prihodu: „Večerja!“

Še nekaj dni je hodil Torče h knjigovezu, a potihem je vedno mislil, kako bi odšel od tam. Bal se je matere, to je bilo največ.

Bilo je neko nedeljo popoldne, ko sta bila Torče in mati sama doma. Solnce je sijalo v sobo in s ceste so se slišali otroci, ki so se prekopicavali sredi ceste in metali kamenje v bližnji potok. Mati je sedela pri oknu in brala časopis, Torče pa je bil v kuhinji, kjer je lomil trske in jih obrezoval, da bi si napravil palčice za igrače. A njegove misli niso bile topot prav nič pri delu, ves čas je izbiral na tistem besede, kako bi materi povedal, da pojde proč od knjigoveza. Ker jasno mu je bilo, da tam ne more ostati več. Seveda, kako to materi povedati? — to ga je mučilo. To popoldne je nalašč ostal doma, četudi ga je zelo mikalo, da bi šel tja na travnik, kjer so se tako živo igrali „vojsko“. „Če danes ne povem, pa ne bom nikoli,“ si je dejal in ostal doma in iskal besede. Mislil je še, da bo najbolje, če se priplazi tiho do matere in jo zastraši — in potem bi ji v smehu povedal, da pojde. „Pa to spet ni nič,“ je dejal, „nazadnje bi me še prav pošteno oštela.“ „Kaj pa če bi ji kaj naredil? Drva znosil v kuhinjo?“ Pa je spet zavrgel to misel, ker se mu ni ljubilo iti v klet v drvarnico. „Jokal bom,“ je sklenil slednjič in začel je kar tebi nič meni nič jokati, da je mati prenehala čitati in je vprašala: „Si ti, Torče? Kaj pa jokaš, za božjo voljo vendar!“ in odložila je časopis in šla v kuhinjo.

„Kaj pa ti je, si se urezal, zbedel ali kaj?“ je kakor v eni sapi povpraševala vsa prestrašena. Torče je slonel na mizi in jokal in jokal glasno, in ni odgovoril. Mati ga je prijela za rame in ga tiho vprašala:

„No, Torče, govori vendar! Kaj ti je?“

„Tako se norčujejo, pa mislijo, da sem neumen,“ je jecljaje in strahoma izpregovoril Torče. Mati ga ni razumela izpočetka, potem pa se je spomnila, kam meri Torče. Zasmejala se je in dejala:

„Naj se norčujejo, kar tiho bodi; to nič ne de — zato se vendar ne boš jokal, tak velik fant, poglej ga no!“

Torče pa se ni pomiril. Zdaj mu je šlo resnično na jok in debele solze so mu polzele izza prstov.

„Pa veste,“ je spet dejal jokaje, „jaz ne trpim, več tega, veste, mama, tudi pljuvajo vame.“

„Kdaj je kdo v te pljunil?“ je dejala mati ogorčeno.

„Še ni dolgo; tisti pomočnik, tisti dolgin. Pa tudi ščipljejo me. Oh, mama, lepo vas prosim,“ je naenkrat dejal glasneje in objel mater krog vratu, „pustite me, da grem proč, pustite me!“ Mati ga je vsa osupla gledala.

„Kaj pa vendar govoriš? Potrpi, le potrpi! Vsakemu vajencu se godi tako. Ali misliš, da se kruh kar takole zasluži? Le potrpi, pa smejay se in ne maraj nič za njihove norčije. Saj to so le šale, v resnici te imajo pa radi.“

„Ne, ne, mama, jaz ne ostanem več!“

„Ne nori vendar! Kaj misliš, da bom spet hodila od mojstra do mojstra in te ponujala vsakemu? Misliš, da je to prijetno? Kar molči o tem, veš! To ti povem enkrat za vselej!“ In odločno je zamahnila z roko in se obrnila.

„Mama, mama!“ je zavpil ves obupan, „pustite me! Ne morem tega, da bi mi pljuvali v obraz in me imeli za norca!“

„Molči!“ je zavpila mati, sedla k oknu in spet vzela časopis v roke. Čitati pa ni mogla, ker jo je zelo skrbelo, kaj bo s Torčetom. Vedela je, da se najbrž res norčujejo iz njega in ga to boli in smilil se ji je. Sklenila je, da pojde jutri k mojstru, in če ga pohvali, bo ostal tam, če pa vidi, da je res proti njemu in mu fant ni po volji, ga vzame proč. „Pa kam spet z njim!“ je zavzdihnila in poklicala Torčeta, ki je bil ves obupan ostal sredi sobe. „Kam misliš, da pojdeš, če odideš od tam?“ Tedaj se je Torčetu razjasnilo lice in brž je uganil, da utegne mati uslišati njegovo prošnjo. Ves vesel pristopi k oknu in pravi:

„O, že vem kam! Tam v delikatesni trgovini, veste, vsak dan grem mimo, rabijo učenca. Tja pojdem, gotovo me vzame. Pa kako bi šel rad tja! Tako lepo diši, veste, pa kaj vse imajo tam, veste, tam bi bilo zame, o da, tam bi pač ostal! Dajte, dajte, pustite me mama, ljuba mama!“ je kar v eni sapi govoril Torče in v duhu požiral vse one stvari iz delikatesne trgovine.

„No, no, nehaj vendar!“ ga je ustavila mati. „Kaj misliš, da je to zato v trgovini, da boš ti jedel? Prodajati boš moral, pa pomivati tam, — to te bo zeblo pozimi! Jest pa ne boš smel tistih jedil!“

„No, to se bo že naredilo; bi rad vedel, če tupatam ne dobim kak kos šunke ali klobase,“ je mislil tiho Torče, rekel pa ni nič.

„No, jutri pojdem k mojstru, da vidim,“ je dejala mati, in Torče je ves potolažen odšel na cesto in metal kamenje kakor za stavo kar preko streh. —

V lepi delikatesni trgovini sredi mesta, v eni izmed najširših in najlepših ulic, je bil Torče kot vajenec že nekaj tednov. Misлил je, da pojde tu vse tako gladko in bo vse tako lepo, kakor si je prej predstavljal. Pa tudi tu je prišel kmalu do spoznanja, da je vsak začetek težak. Misлил si je, da bo takoj prodajal in rezal šunko, kar mu je posebno ugajalo, pa porabili so ga za vse drugo, kakor za to. Pomivati je moral vedno in vedno razne posode in kozarce. In ker je bila zima, ga je zeblo v roke, da je kmalu ozebel na vse prste in so se mu naredile velike otekline, pekoče in skeleče, da ga je bolelo, kakor bi mu z razbeljenimi kleščami trgali meso s prstov. „Tega ni bilo pri knjigovezu in tudi v šoli ne,“ je Torče slednjič pomisлил in hudo mu je bilo. Pa potrpel je vendar dalj časa kakor pri knjigovezu in ni materi pravil ničesar. Ko pa ga je nekoč vprašala glede ozeblin, se ni mogel premagati, da bi ne bil milo zajokal, tako zelo ga je stiskalo v grlu. „Oh ta fant,“ je vsa žalostna zavzdihnila mati, ko je vedela in slutila že naprej, da ne ostane Torče tudi tu ne, da bi se izučil za prodajalca. „Ta fant, ta fant! Zakaj ni več očeta. Njega bi bilo treba, drugače bi bilo z njim, tako pa sem sama, in fant naredi z menoj, kar hoče.“ Nekoč je Torče ubil kozarec, že tretjega, kar je bil v novi šoli — in gospodar je vzel pasji bič s stene in ga ošvrknil preko glave in hrbta. Torče je zardel do ušes in zamahnil z roko. Ko je gospodar to videl, ga je udaril še enkrat z bičem, to pot močneje, da se je Torčetu lice pordečilo v dolgi progi od nosa do ušesa. Zavpil je, skočil kvišku, odprl vrata, jih zaloputnil in zbežal. Gospodar je divje zaklel, potem grohotaje vrgel bič v kot in dejal proti drugim:

„Prokleti fant, neroda ničvredna! Celo trgovino bi mi razbil, če bi ne bil strog.“ Videl je, da mu nihče ne pritrdi, pa se je zbal, da bi ne imel sitnosti s sodnijo in je dejal opravičevaje:

„Sicer pa, ko bi bil res strog, pa sem še predober! Le malo sem ga po hrbtu. Ej, kako so mene, ko sem bil v njegovih letih! Ves moder, rdeč in črn in rumen sem bil po životu, pa še jeknil nisem. Ta falot pa . . . Sicer pa, saj še čutil ni . . .“

„V jezi človek marsikaj naredi,“ je pristavil nekdo.

„Pasji bič peče,“ je dejal drugi smeje se.

„Sodnija je pa sitna,“ je povzel spet prvi in potem sta oba odšla. Gospodar pa je klel, bal se je sodnije in potihem dejal:

„Prokleta zalega, falot beraški!“

In tako se je zgodilo, da je Torče Skočir tudi tu končal svoje učenje . . .

(Dalje prihodnjič.)

L. Pintar:

O krajnih imenih.

XVIII.

(Dalje.)

Trikrat premišljeno, še rado skaženo, — da ne rečem pone- srečeno, dokler še nisem dokazal opravičenosti tega nesrečnega izraza, ki je baje po trditvi g. R. P. krparski prevod iz nemškega verunglückt. Kakor pri vsem mora človek tudi pri očitaniu krparstva (Pfuscheri) biti zelo previden — in modro stori, če prav natanko prevdari, predno drugim krparstvo in šušmarstvo očita, ali ni morda sam nekoliko v tako krparstvo zapleten in zamotan. Kdor se torej še sam ni otrešel krparstva, nikar ga drugim očitati, kajti to početje je tako predrzno, kakor če bi navpično na nadglavišče kamen zalučil. Kdor je prvi rabil obliko »ponesrečen«, tisti po mnenju g. R. P. ni vedel, da je nemški pretekli deležnik aktivnega in pasivnega pomena: ich habe geschlagen: tepel sem; ich bin geschlagen worden: bil sem tepen. — Torej se tisti, ki nepremišljeno ponavljajo obliko »ponesrečen« tudi tega ne zavedajo in ne pomislijo, da „ponesrečiti“ kot neprehoden glagol (od kedaj pa?) ne more imeti preteklega trpnega deležnika. Le počasi vozimo, da se nam slovničarska ciza ali dvokolesnica ob ovinku ne zvrne! Ko sem tisto nepotrebno in zadirčno opombo k izrazu »ponesrečen« čital (Carniola, V, 101), sem takoj videl, da mora biti deležnik „geschlagen“ na moji strani aktiven, na nasprotnikovi strani pa da mora ostati pasiven, kajti „patentirani filolog“ še toliko samostojno misli, da je tisti moment opazil, kakšno vlogo da bo igral pri razlagi te preporne točke zaradi participa „ponesrečen“, namreč da bo on tepel, nasprotnik bo pa tepen. — Nekateri hvalijo iskrenost in temperamentnost g. R. P., tudi jaz je ne grajam, kjer je umestna, vendar se mi zdi, da je prenagel in prerazgret, preveč v to zamišljen, da bi le nasprotniku prismočil zaušnico, pomisliti bi pa moral bolj, če se sploh in kje se nudi prilika prismočiti jo, prismočiti po zaslugi in po pravici; tako se pa le prerado zgodi, da kdor išče, jo izkupi. Če gre prestrmo navzdol, je treba zavirati pa previdno krmariti. — Če pravi torej pregovor „trikrat premišljeno, še rado skaženo“, tedaj pač, kakor izkušnja uči, prav pravi; če pa kaj niti enkrat ni trezno prevdarjeno, kaj se čemo

potem čuditi, če taka trditev ne drži. Med take premalo premišljene trditve spada tudi ta, da je glagol „ponesrečiti se“ (verunglücken) neprehoden(!) in da zato v slovenščini ne more imeti preteklega trpnega deležnika „ponesrečen“. — Da je particip „ponesrečen“ dopustna in pravilna oblika bi lahko izpričal s Pleteršnikom, ki ima (II, 145) preko tega participa izvedene samostalnice. Tisti, ki se je ponesrečil, je ponesrečenec, oziroma ona je ponesrečenka. S tem, da se glasi samostalnik „ponesrečenec, ponesrečenka“, ne pa morda „ponesrečelec, ponesrečelka“, in da je te posubstantivljene oblike mogoče izvajati le iz participa „ponesrečen“, je pravzaprav dopustnost in pravilnost tega participa indirektno že izpričana in dokazana. Toda s tem se temeljiti jezikoslovci ne zadovoljijo, oni povdarjajo le svoj samorazvidni(?) nauk: „Ponesrečiti se“ je neprehoden glagol in zato ne more imeti trpnega deležnika. Pri tem pa ne pomislijo, da predpogoj za „ponesrečiti se“ je prosti „ponesrečiti“. Tu pa smo se včasih držali pravila, da so izimenski glagoli četrte vrste transitivni; intransitivne pa da so vzporednice po tretji vrsti. Potemniti (4) = temno narediti je transitiven, temneti (3) = temno postajati pa intransitiven. Isto funkcijo, kot jo ima neprehodni glagol tretje vrste, pa lahko prevzame prehodni glagol četrte vrste, če ga zložimo ali opremimo z refleksivnim zaimkom „se“, ki je seveda potem objekt temu transitivnemu glagolu četrte vrste; to se pravi: subjekt in objekt sta v tem primeru strnjena. — Unesrečiti (Plet. II, 725) = nesrečnega narediti (koga drugega), unesrečiti se (= sebe) t. j. nesrečen postati; v nesrečo lahko spraviš tovariša, pa tudi sam sebe, v prvem primeru preide dejanje nanj, v drugem se vrne nate nazaj, v prvem je predmet (objekt) nesreče on, v drugem si predmet ti sam. „Unepokojiti koga, unejevoljiti koga“ sta transitivna glagola, toda „unepokojiti se, unejevoljiti se“ sta, kakor navadno pravimo, intransitivna, ker dejanje ne preide na nov predmet, ampak ostane tam, kjer se je spočelo. — Unejevoljim koga, unepokojim koga se pravi, da ga spravim v nejevoljo, v nepokoj; unejevoljim se, unepokojim se pa, da sam postanem nejevoljen ali nepokojen. Če torej navadno pravimo, da sta glagola „unejevoljiti se, unepokojiti se“ intransitivna (neprehodna) ali refleksivna (povratna, t. j. dejanje na subjekt nazaj vračajoča), iz tega še ne sledi, da bi bila pasivna participa „unejevoljen“ (mißgestimmt) in „unepokojen“ (beunruhiget) nemogoča, kajti podlaga intransitivnima ali refleksivnima glagoloma sta transitivna glagola „unejevoljiti, unepokojiti“ t. j. v nejevoljo, v nepokoj pripraviti — Potemtakem je pa tudi „ponesrečen“ dopusten

in pravilen particip za „ponesrečiti se“. Če torej pravim, da je kaka razlaga ponesrečena, sem se v tem popolnoma pravilno izrazil in nikakor ne gre očitati mi krparstva. Izvajanje Kočne iz *вѣтъ + ъць + ина* pa ostane ponesrečeno, kakor je je ponesrečil izvajavec ali razlagavec. Izvedem pa lahko kaj po sreči t. j. uspešno, ali po nesreči t. j. neuspešno; če se mi razlaga ne posreči, tedaj je skažena, neuspešno izvedena ali ponesrečena (mißlungen), kakor bi jo imenovali lahko srečno ali posrečeno, če bi jo bil razlagavec prav pogodil t. j. po sreči dognal in ugodno uganil. Ponesrečiti je torej kot glagol četrte vrste po doslej veljavnih pravilih transitiven, kakor so transitivni vsi glagoli te kategorije sploh, in kot tak je zmožen napravljati pasivni particip. Ta particip pa ne velja samo za glagolovo prvotno transitivnost, ampak tudi za njegovo refleksivnost. Razlaga se ne posreči (= se ponesreči), če razlagavec prave ne zadene, če mu izpodleti, če se mu pokazi in neuspešno izpodnese.

Še nekaj! Direktno me sicer g. nasprotnik ni mogel počastiti s priimkom „patentirani filolog“, vendar mislim, ker velja njegov spis v svoji prvi polovici najbolj meni, da hoče veljati dični ta naslov (dasi stoji v pluralu) tudi kolikor toliko moji malenkosti in da strelja gnevni ta izliv na mojo adresu. Če je temu tako, tedaj moram konstatirati, da sva menda glede patenta ali odprtega pisma t. j. izpričevala o usposobljenosti v slovenščini precej enaka. Po prostonarodnem pravorečju pa pravijo takemu pismu p^otent, kakor da bi se to ime bilo izvirno tako glasilo, češ ker ima od izpraševalne komisije izdano pismo dokazati zmožnost. Če torej to stvar nekoliko hudomušno zasučem, mislim da lahko tudi konstatiram, da tudi glede p^otenta nisem toliko zaostal, da bi bil zaslužil kak ironično pobarvan naslov, ki bi hotel morda cikati na filologično mojo nezmožnost združeno z domišljavostjo in prevzetnostjo. V tem smislu sem bil že v Ljubljanskem zvonu (XXVII, 689) jasno povedal, da ne silim v nobeno bahavost, objestnosti od nasprotne strani pa tudi ne prenesem nobene, da ne bi je primerno zavrnil. —

Ker torej g. R. P. trdi, da — „naši patentirani filologi ne misle samostojno, nego si dadé krojiti pravila po časnikarskih dosetkah (domislekih) in jih za pristno slovenščino vpišó v jezikovni zaklad“, — ga že smem, ko sem upravičenost participa „ponesrečen“ kolikor toliko vže dokazal, še dalje vprašati, kako on sodi o samostojnem mišljenju. Ali misli bolj samostojno tisti, ki kako na debelo prikrojeno, a še ne v podrobnem izcizelirano pravilo kar na celem pobere brez svoje kritike in je na slepo vero ponavlja,

ali pa tisti, ki tako pravilo poskusi spraviti na pravo stališče ter mu odmeriti bolj točne in določne meje. Jaz bi sodil, da je samostojnejši mislec tisti, ki se resno potruji, da bi premalo jasno in premalo določno pravilo natančneje pojasnil in precizneje določil. To pa hočem poskusiti jaz! G. R. P. pravi: „Ako vže hočemo vsako nemško besedo prevesti, bi se reklo *verunglücken*, ponesrččeti in prošli deležnik bi bil ponesrččél“ — — Nà'a, to pa ne! Prvič ni naš namen nemščino od besede do besede **prevajati**, ampak smo navajeni, če le mogoče, samostojno se izrazovati v smislu našega jezika — čemu bi videli povsod germanizme? — pa tudi če bi nemščini po besedi sledili, bi se reklo *verunglücken* samo ponesrččeti se in deležnik *verunglückt* bi bil le ponesrečen. Tako je; — pa zakaj? Rekli smo vže zgoraj, da imamo poleg prehodnih glagolov četrte vrste neprehodne glagole-vzporednike po tretji vrsti, s katerimi so približno enakega pomena tudi prvi, če jih opremimo z reflektivnim zaimkom, n. pr. zdravnikova naloga je bolnika ozdráviti, bolnikova želja pa ozdravéti (ozdráviti se). Mraz mi je prste oglušil, a prsti so mi mraza oglušéli (gluhi postali). Solnce je hribe žarilo, vrhovi gora so v solčnih žarkih žaréli (žarili se). Potemtakem bi bila trditev g. R. P. pravilna, moja pa le morda. Toda pri tem vprašanju moramo stopiti za en korak dalje in določiti mejo, kdaj se intransitivni glagoli tvoré po tretji vrsti in v katerih primerih se samo glagol četrte vrste opremi z reflektivnim zaimkom, da postane iz prehodnega neprehoden. Razločevati nam je pred vsem, ali ima izimenski transitivni glagol četrte vrste za podlago ali pridevnik ali samostalnik. V prvem slučaju prevladujejo kot intransitivniki oblike po tretji vrsti, v drugem slučaju služijo za intransitivnike z reflektivnim zaimkom opremljene oblike. V prvem slučaju torej izpridevniški: *bledéti*, *bogatéti*, *krvavéti*, *noréti*, *rumenéti*, *sivéti*, *slabéti*...., v drugem slučaju pa izsamostalniški: *pogospoditi se*, *pokmetiti se*, *pomenišiti (ponuniti) se*, *ponemčuriti se*, *povolkodlačiti se*.... ne pa: *pogospodéti*, *pokmetéti*, *pokristjanéti*, *poluteranéti* i. t. d. Potemtakem tudi iz samostalnika „nesreča“ izvedeni transitivnik „ponesrččeti“ svoje intransitivne paralele ne bo iskal v tretji vrsti (ponesrččéti), ampak si jo bo napravil prosto z reflektivnim zaimkom (ponesrččiti se), torej tudi particip ne bo mogel biti „ponesrččél“, ampak le „ponesrečen“, kakor pokristjanjen, pomenčurjen ali pa užaloščen in razveseljen od užalostiti se in razveseliti se. Če bi bil transitivni glagol osnovan na podlagi pridevnika „nesrečen“ in bi se glasil „ponesrečniti“, tedaj bi mogli

pričakovati intransitivne oblike po tretji vrsti „ponesrečnėti“, kakor imamo iz pridevnika „okoren“ intransitivnik „okorneti“ (Lj. zv. XXXIV, 246). S trditvijo, da Pleteršnik glagola „okoreti“ ne pozna, sem se pa bil tam vsled površnosti alfabetskega reda debelo urezal. — Če torej o taki nepremišljeni trditvi pravim „tako pravilo pojdi se solit!“ — tedaj ta sodba res da ni prav posebno prijazna in udvornljiva, opravičena je pa! —

Besed „konec, grnec (lonec), jarec, magarac i. t. d. jaz nikakor ne smatram za pomanjševalnice, ki bi poleg končina grnčina jarčina magarčina i. t. d. bile zmožne odstraniti moje pomisleke proti izvajanju augmentativnih samostalnikov s sufiksom -ina iz pomanjševalnih na -ęc. G. R. P. pravi, da bi lahko navel še več vzgledov, pa misli, da vže to zadošča za odstranitev mojih pomislekov. Več navajati res ni potreba, če bi mi pa kaj bolj prepričevalnega vedel navesti, tedaj bi mi bilo res postreženo in moji pomisleki bi bili morda res odstranjeni; sedaj pa niso, še niti omajani ne, marveč stoje s prejšnjo trdnostjo. — Kako naj velja konec za deminutivum poleg pravih deminutivov konček in končič? — Ko bi bil грѣныць deminutivum od грѣнь bi ga bil Mikl. v Lex. palaeosl. 146 tudi v prevodu z λεβήτιον ali λεβητάριον zaznamoval še posebej kot deminutivum, ker je pa oba označil z λεβης, smemo iz tega sklepati, da pri obliki грѣныць ni opazil nobene deminutivnosti. Magarac in теляць kot masculina name v primeri z neutrom magare in теля tudi ne napravita ytisa, da četa veljati za deminutivum, vsaj je vendar znano, da je masculinum vedno nekaj uglednejšega od neutra, da je vol uglednejši od voleta in vôleka i. t. d. Tudi nihče ne tolmači izraza magarac morda z asellus, ampak le z asinus — in deminutivum od magarac je magarčić! V besedah „jarec, junec“ sufiks -ęc tudi ne deminuirá, ampak samo substantivira, t. j. jar oven, jun vol. — —

Nikakor torej ne morem odstopiti od svojega naziranja in prvotnega utemeljevanja, da je namreč „kot“ (кѡтъ) najprej deminuiran z „-ęc“ nezmožen augmentacije z „-ina“, da je torej razlaga Kočne iz kot + ęc + ina ponesrečena, popolnoma ponesrečena.

Ivan Lah:

Roman o gospe Ani in študentu Avreliju.

(Dalje.)

Gospe de Champillon ni bilo všeč, da se je kneginja dala pre-motiti in da je izkazala gospe Ani vpričo vseh teh toliko prijaznost. Zato je prosila gospoda de Chemoi, da naj aranžira promenado. Gospod de Chemoi je takoj naznanil promenado. Gospodje so hiteli v salon po dame.

V tem se je vzdramil tudi Avrelij iz svojih misli in je šel proti salonu, ker je hotel videti, kje je gospa Ana. Kavalirji so vodili drug za drugim svoje dame v dvorano. Avrelij je stal pri vratih in je gledal; vsak trenotek je pričakoval, da stopi kak kavalir h gospe Ani. Ker pa je z njo govorila kneginja, se ni upal nihče približati. Avrelij pa ni pozabil na misel, da ji preti nevarnost in je pri tem pozabil na vse dobre in lepe navade, ki kažejo pravega kavalirja v družbi. Ker je videl, da se bliža od druge strani ekscelecna Silva-Potok, je nehote stopil dva koraka naprej in se je priklonil gospe Ani. Kneginja se je ozrla in se posmejala. Ugajal ji je mladenič. Dasi se ji je zdelo predrzno, stopiti pred damo ob trenotku, ko ona z njo govori, vendar ji je tudi to ugajalo, ker je smatrala to za dokaz posebne odločnosti. Avrelij je videl gospo Ano v vsej krasoti, ko je stala pred kneginjo. Imela je svetlo belo obleko s širokimi prešivi, z visokim ovratnikom, ki je tako vabljivo obdajal njeno nežno glavo. Prišla mu je veselo nasproti in mu podala roko. Avrelij je poljubil njeno roko in iskal besedo, ki bi jo izrekel v zahvalo. „Milostiva gospa,“ je rekel z nemirnim glasom, „slišal sem, da imate sovražnike in sem hotel govoriti z vami.“

Gospa Ana se je nasmehnila njegovim besedam in je rekla:

„Prosim vas, ne govorite o tem, da vas kdo ne sliši, kneginja je zelo blaga gospa . . .“

„Hotel sem vam ponuditi svojo pomoč, milostiva gospa, kajti ne mogel bi videti, da se vam godi krivica.“

„Hvala vam, toda sedaj sem pod zaščito same kneginje.“

„Gospod Terramyszka me je opomnil na to.“

„Hotela bi vas prositi za uslugo, ne odhajajte, dokler ne odidem jaz.“

„Počakam vas, milostiva gospa, sprejmite mojo službo,“ je rekel Avrelij navdušeno.

Pri tem se je njima približal gospod Terramyszka in je zašepetal gospe Ani nekaj laskavih besedi na uho. Gospa Ana se je posmejala. Gospod Terramyszka je rekel Avreliju, da želi kneginja nemudoma govoriti z njim in da bo med tem on nadomeščal kavalirja. Avrelij se je začudil, vendar je prepustil svoje mesto gospodu Terramyszki in odšel v salon.

„Niti meni ne zaupa, tako je ljubosumen,“ je rekel gospod Terramyszka gospe Ani. „Veseli me, da se je tako izteklo; lahko bi se bilo zgodilo, da bi bil danes položil svoje življenje za vas, kajti branil bi vas bil pod vsakim pogojem.“

„Zelo sem vam hvaležna za vašo požrtovalnost,“ je rekla gospa Ana. „Veseli me, da je kneginja spoznala resnico in prav razsodila med menoj in med drugimi.“

„Milostiva gospa, vaša krasota bi vas rešila tudi pred strožjimi sodniki nego je kneginja, katere dobro srce je znano.“

Gospa Ana je zardela in rekla:

„Ne bi bilo prav, ko bi hoteli grešiti na račun svoje zunanjosti. Hvaležna sem kneginji, da je pripoznala mojo nedolžnost.“

„Upajmo, da bomo vas tudi drugod varovali vaših sovražnikov.“

Gospa Ana je hotela nekaj reči, toda beseda ji je zastala.

„Sicer ste našli mladega kavalirja, ki ima dovolj odločnosti, da vas brani pred njimi; zato menda želi priti na dvor.“

„Tako?“ se je začudila gospa Ana.

„Morebiti vam ni niti znano o tem. No, pride čas, ko vam razkrije svoje načrte,“ je rekel gospod Terramyszka. „Ne jezite se nad menoj, da sem ga vam odgnal. Mogoče so ga namenili kaki drugi dami. Za danes potrpite z menoj, kajti vedite, da mnogo oči gleda na vas. Pozneje ne pozabite, da je ljubezen najkrasnejša stvar na svetu. Jaz ostanem vaš zvest prijatelj.“

Gospa Ana se je čudila tem besedam in je premišljala, zakaj bi šel študent Avrelij na dvor.

7.

Med tem je kneginja govorila z Avrelijem.

„Profesor Grizelius mi je imenoval vaše ime in zelo me veseli, da vas poznam, kajti izkazali ste se tudi kot dober kavalir.“

Avreliju je zastala beseda. Spomnil se je na vse nauke svojega očeta in na vse besede, ki jih je slišal govoriti pred visokimi osebami; toda našel ni ničesar primernega; vse je prišlo tako nenadoma. Priklonil se je globoko in je rekel:

„Milostiva kneginja, moj oče mi je pisal, da me priporoča vaši milosti; želel bi stopiti v dvorno službo.“

„To se lahko zgodi,“ je rekla kneginja. „Ostanite zvest in dober kavalir.“

„Vaše zaupanje, milostiva gospa, je zame največja sreča,“ je rekel Avrelij.

Takrat se je približala gospa de Champillon in je rekla:

„Gospod kavalir, ne pozabite na svoje dolžnosti; opazujem, da se odtegujete skupni zabavi.“

Avrelij se je čutil ponižanega, toda ni se mogel opravičiti. Priklonil se je kneginji in je sledil gospe de Champillon, ki ga je vedla v krog mladih gospodičen, ki so še čakale na kavalirje. Avrelij se je priklonil prvi in jo odvedel na promenado. Njegove oči so iskale med družbo le gospo Ano, kajti še vedno se mu je zdelo, da ji preti nevarnost. Gledal je za njo in je videl, kako so jo obdali kavalirji, markiz de Pollian, gospod de Gorian in ekselenca Silva-Potok ter so ji delali poklone. Gospod Terramyszka ni hotel zapustiti svojega mesta in je stal zvesto na njeni strani. Tudi ona se je ozirala po dvorani in je videla Avrelija obdanega od mladih gospodičen. Družba se je zabavala; stari mestni svetovalci so sedeli pri mizi in pili vino, profesor Grizelius pa je zabaval baroneso Sovanelli.

Tako je prešel večer, dokler se ni kneginja poslovila. Vsi so hiteli okoli nje in ji poljubljali roko v slovo. Pri tem je Avrelij zopet našel gospo Ano.

„Prosim vas,“ je rekla tiho, „počakajte me na dvoru, odpeljem se takoj.“

Nihče ni slišal teh besedi, razen gospoda Terramyszke, dasi so trije kavalirji stali za gospo Ano.

„Zanašajte se na mojo pomoč,“ je rekel gospod Terramyszka Avreliju. „Ali znate urno skočiti v kočijo? Bog ve, da bi bil sam rajši na vašem mestu.“

„Počakam vas,“ je šepetal Avrelij gospe Ani in je ves trepetal neznane sreče. Pristopil je k kneginji in ji je poljubil roko.

„Na svidenje na dvoru,“ mu je rekla kneginja glasno. Avrelij ni odgovoril. Za njim je stopila gospa Ana pred kneginjo. Kneginja jo je poljubila na čelo in je rekla:

„Tudi na vas ne pozabim.“

Gospa Ana ji je hvaležno poljubila roko. Gostje so odhajali v dvorano, kneginja pa je odšla z gospo de Champillon in s svojim ožjim spremstvom.

8.

Pogosto je težko najti vzroke dogodkom, ki odločujejo našo usodo. Tako je bilo, ko je vozil kočijaž Similijan proti gradu. Videl je, da prihaja od druge strani velika kočija in si je mislil, da se pelje kneginja; zato je hotel biti prej na dvoru; kajti navada je, da pridejo gostje prej, nego oni, ki se njim na čast vrši večer. Zato je udaril po konjih in je pripeljal do vrat prav v trenutku, ko je zavila tudi druga kočija na dvorišče. Sluga Peter, ki je molče sedel poleg kočijaža Similijana, je hotel v zadnjem trenutku prijeti za vajeti in ustaviti konje, toda vsak kočijaž ima svoj ponos, ki se ga ne pusti vzeti, in zato je Similijan pognal na dvor s tako silo, da sta se kočiji zadeli druga ob drugo. Vsemu temu pa je bilo krivo to, da se je gospa Ana prepozno odpeljala, ker se je predolgo napravljala; v resnici pa se je kočijaž Similijan obiral okoli konj še dolgo potem, ko je gospa Ana sedela že v kočiji. Nazadnje se je tudi sluga Peter spomnil, da je nekaj važnega pozabil — kajti v ničemer ni hotel zaostajati za knežjimi strežaji — in je odšel v svojo sobo, ko je kočijaž hotel že pognati. Tako so se zakasnili. Kdo je bil kriv? In kdo je bil odgovoren za slučaj pri grajskih vratih, ki bi bil lahko postal za gospo Ano usoden? Kočijaž Similijan ni hotel slišati nikakih očitkov; zavedal se je, da je vozil prav, in se je jezil nad kočijažem kneginje Zapoljske, ker ni pravočasno zadržal konj. Zgodila bi se bila lahko nesreča. Vsi so namreč smatrali ta slučaj za veliko razžaljenje kneginje in so menili, da bo gospa Ana odslovlila kočijaža Similijana. Ta pa si je bil tako svest svoje poštenosti, da je hlapce in sluge odločno zavrnil. Ko pa so dobili kočijaži, strežaji, hlapci in sluge pijače, se je Similijan bahal, da se ne ustraši niti kraljevskega kočijaža in da njegovi konji prehite tudi knežje konje, če je treba. Mnogi so se temu smejali in so mu ugovarjali. Kočijaž Similijan pa je na jezo pil mnogo vina in se je popolnoma upijanil. To pa je postalo bolj usodno za druge nego zanj.

9.

Avrelij je stal sam v dvorani in je gledal gospoda Terramyszko, ki se je poslavljal od gospe Ane. Gospa Ana se je smejala z veselim smehom in je pustila gospodu Terramyszki, da ji je poljubljal rokò.

Avrelij je bil skoraj ljubosumen na starega kavalirja, ki je znal govoriti lepe besede in delati gibke poklone; vendar je premagal

vse slabe misli. Odločil se je, da počaka na dvorišču pri kočiji gospe Ane, da ji za slovo poljubi roko ter ji s tem izkaže svojo globoko vdanost.

Odšel je po stopnicah na polrazsvetljeno dvorišče, kjer so stale kočije. Vprašal je slugo, kje stoji kočija gospe Ane in se je ustavil pri vratih. Kočijaž Similijan je napregal konje in se je pri tem prepiral sam seboj; sluga Peter je čakal pri durih. Tudi drugi služabniki so pripravljali kočije za gospodo.

Kmalu je prišla po stopnicah gospa Ana, ogrnjena z gorkim vijoličastim kožuščkom. Spremljal jo je gospod Terramyszka in za njo je stopalo nekaj gospodov. Avrelij je ogrnil okoli ram svoj črni plašč in je stopil na svetlo, da ga je obsevala luč.

Gospod Terramyszka je zaklical kočijažu Similijanu, da naj urno vozi, ko mu da znamenje z roko. Similijan je na to nekaj zagodrnjal in je pripravil vajeti; sluga Peter je sedel na kozla. Gospa Ana je stopila v kočijo, ko je začutila na svoji roki vroč poljub napetih ustnic. Vedela je, da stoji Avrelij pred njo in mu je stisnila roko; naenkrat se ji je zdelo, da se je kočija zazibala in slišal se je glas gospoda Terramyszke.

„Prosim vas, izpolnite svojo dolžnost . . .“ Avrelij je sedel poleg nje v kočiji. Meč se mu je zaletel med dverca in nekdo je zunaj zapiral vrata. Toda kočija se ni zganila. Kočijaž Similijan ni razumel znamenja gospoda Terramyszke in je pridrževal konje. V tem so gospodje kavalirji zapazili, da se je nekdo vsedel v kočijo h gospe Ani. Gospod Terramyszka je miril gospode in je hotel prikriti svojo zvijačo; toda bilo je prepozno, kajti dvorišče je bilo polno kavalirjev. Ekscelenca Silva Potok je zahteval, da se kočija odpre, markiz de Pollan je držal v rokah meč in gospod de Gorian je resno pogledal gospoda Terramyszko, ki je z vsemi priimki zmerjal kočijaža Similijana. Na ta hrup je stopil na dvorišče tudi gospod de Champillon in je prosil, da naj se pojasni, če je morebiti med gospodi nastalo kako neprijetno nesporazumljenje.

Takrat je kočijaž Similijan udaril po konjih in kočija je zletela po široki cesti iz gradu.

Gospod Terramyszka je kmalu pomiril gospode in jim je obljubil, da jim pozneje pri pijači natančno razjasni skrivnost, ki jo bodo lako vsi prav razumeli. Odvedel je gospode seboj v gornje prostore in jih je povabil na vino. Tam jim je potihoma razložil, da se je pošalil z zaljubljenim študentom, ki je nehote prišel v kočijo in ga bo dama na pol poti izgnala, da se bo moral peš vrniti

v mesto. Kdor hoče, ga lahko čaka pri mestnih vratih in ga osmeši. Vsi so se veselili, da se je gospod Terramyszka tako pošalil z zaljubljenim študentom in so bili tega mnenja, da ga pojdejo čakati pred mestna vrata, ko se bo vračal utrujen in izmučen. Na to so pili in so se smejali na vse grlo, v srcih pa so premišljali, kako bi bilo, ko bi se sami vozili ponoči v kočiji z ono damo. Teh pogovorov pa ni slišal gospod de Champillon, ki je nevoljno zgubančil čelo in je mislil, da mora o tem slučaju pri-povedovati svoji soprogi. —

Med tem je letela kočija po zmrznjeni zimski cesti, nagibala se je sem in tja in je odskakovala od trdih kolesnic; kajti kočijaž ni videl ceste pred seboj in je podil konje, koder so hoteli leteti. Sluga Peter se je držal za ročaj pri kozlu in je prigovarjal kočijažu Similijanu, da naj vozi počasneje, ker gospa ne mara hitre vožnje. Similijan je pridržal konje in je vozil počasi . . .

Gospa Ana pa je vsa zadrhtela, ko je zapazila, da je študent Avrelij prisedel v kočijo. Želela je, da bi jo spremil; toda ko je čula na dvorišču toliko glasov, je vedela, da se je zgodilo nekaj napačnega. Hotela je, da bi ustavila konje in bi se odpeljala sama. Toda kočija je letela . . .

Avrelij se ni zavedal, kaj se je zgodilo. Ko je stal ob kočiji in je poljubljal roko, ga je neka roka potisnila v kočijo in ni vedel, kaj naj stori. Hotel je izstopiti, toda nekdo je tiščal vrata in ko je rešil iz priperice svoj meč ter hotel stopiti na dvorišče, kjer so se prepirali glasovi, se je kočija zazibala in zdirjala. Misлил je, da se morebiti pripravlja kak sovražen naklep proti gospe Ani in jo je hotel varovati z lastnim življenjem. Med tem pa je čutil še vedno njeno toplo nežno roko v svoji in se mu je zdelo, da je prav tako, kakor se mu je zgodilo. Spomnil se je na besede gospoda Terramyszke in je mislil, da izpolnjuje svojo dolžnost, ko spremlja damo na nevarni poti. Tako so pustili za seboj mestna vrata in so se vozili po cesti med poljem. Gospe Ani je bilo neprijetno, vedela je, da bodo njeni sovražniki izrabili ta dogodek v svoje namene, toda vdala se je v usodo in je tako pozabila na vse, da ni niti odtegnila roke, ki je ostala v roki študenta. Kočija se je zibala nemirno po razvoženi poti, da je moral Avrelij z drugo roko okleniti njeno telo in tako zabraniti neprijetne sunke. Njegova roka se je tresla in iskal je besed, da bi opravičil svoje dejanje. „Oprostite, milostiva gospa“, je rekel, „zgodilo se je nekaj nenavadnega. Zdi se mi, da moram vas čuvati pred sovražnimi ljudmi.“

„Ljubo mi je, da me spremljate,“ je rekla gospa Ana z mehkim glasom, „toda drugi so videli, da ste stopili v kočijo.“

„Nisem stopil sam, milostiva gospa, drugi so hoteli,“ se je izgovarjal Avrelij.

„Razumem, toda ni bilo potrebno, kajti vi veste, kako sodijo ljudje.“

„Milostiva, s tem mečem maščujem vsako besedo, ki bi jo kdo izpregovoril proti vam.“

„Vi ste še mladi in lahko bi plačali svoj pogum z življenjem, kajti starejši kavalirji so izurjeni v orožju.“

„In tudi če je treba življenje za vas, milostiva . . .“

„Mislila sem,“ je rekla gospa Ana, „da me počakate v kočiji ali pri vratih zunaj dvora, kajti tam nihče ne vidi.“

Avrelija so te besede užalile.

„Zakaj bi se bal in se skrival! Ali ne morem vpričo vseh pokazati, da sem pripravljen vas braniti pred vsemi?“

„Zelo sem vam hvaležna za vašo službo,“ je rekla gospa Ana, „toda mislim, da mi ni pretila nikaka nevarnost.“

Avrelij se je začudil.

„Drugi boljše vedo o nevarnostih, ki vam prete, nego vi, milostiva, kajti najtežje spoznamo lastne sovražnike.“

„Ali ne veste mogoče, da sem sedaj tudi v nevarnosti?“ je rekla gospa Ana s tihim nasmehom.

„Ne,“ je rekel Avrelij, ki je smatral besede za resne, „dokler sem jaz poleg vas, ne mislite na nevarnosti; jaz vas hočem varovati.“

Kočija se je nagnila in Avrelij je pokleknil na eno koleno, da je vzdržal ravnotežje. Gospa Ana se ga je oklenila z obema rokama okoli vratu.

„Kočijaž vozi zelo nerodno,“ je rekla, „in pot je slaba. Kmalu bomo doma.“

„Gospa,“ je rekel Avrelij, in je hotel izreči ono besedo, ki je cel večer polnila njegovo dušo; toda glas je zastal in ni rekel ničesar.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila

Milan Pugelj, Mimo ciljev. Knjižnica „Slov. ilustr. tednika“, II. V Ljubljani, 1914. M. 8°. 180 str. Vez. 2 K 50 v.

„Tisočerih in tisočerih pota gredo v silnih ovinkih mimo ciljev, kakor bi jih zanašala neka peklenska sapa.“ Na tem aforizmu, ki ga je doživel in povedal literat Grivar v svoji žalostni izpovedi pred sodiščem, je idejno zgrajena najnovejša Pugljeva zbirka. Deset drobnih zgodb, novelet in slik je zbral, oziroma ponatisnil pisatelj v tem zborniku, ki sicer niti idejno niti umetniško ne pomeni nobene poglobitve od prejšnjih stvari Pugljevih, a tvori vzlic temu prav prijazno berilo, ne pretežno, pa tudi ne presuhoparno. In komur se hoče takega branja, mu bo s to knjigo sigurno ustrezno. — Če pa bi hotel potipati v podrobnosti in analizirati vsebino, bi prisodil prvenstvo noveleti „Zanešeni“, povestici „Zemlja sveta“ in skici „Labud poje“. Tudi „Helena“ je snovno zelo zanimiva in originalna. Druge stvari so pa večidel bolj medle, četudi odete v nepotvorjen Pugljev jezik, to neskarjeno slovenščino, črpano naravnost iz ljudstva.

Puglja hvalijo mnogi kot enega najbolj objektivnih mlajših slovenskih pisateljev. Res je, da on niti zdaleč umetniško ni toliko subjektiven, kot je na pr. Cankar. Ali pa mu je to kot pisatelju v prid ali v kvar, je vprašanje. Dalo bi se namreč močno prerekati o takozvani objektivni in subjektivni umetnosti. Vsak umetnik je pač subjektivist, četudi ne riše baš svojega lastnega življenja. Če ni, kopira ali fotografira. S tem nikakor ne nameravam podcenjevati Pugljeve literarne umetnosti, ker tudi on ima svoj jezik, svoje forme, svoje ljudi. A jaz mislim, da je vzrok nedostatkom pri njegovem pisateljskem stvarjanju baš prevelika gorečnost njegova do popolne objektivnosti. Rad bi izrazil stvar v jedru, a zaide v popisovanje, ki je često gostobesedno. „Utešenje“, „Zaljubljeni kmet“, „Jerom“ — vse te črtice se izgube v tisto medlo luč, ki ne dosega efekta, kot ga je nameraval pisatelj. In zato se mi končno zdi, da bi nam mogel on, ki ima tako izbrušen dar opazovanja in toliko naravnega, nekaljenega gledanja na življenje, s strožjo notranjo koncentracijo, z disciplinirano samovzgojo in poglobitvijo vase napisati še vse kaj večjega in stalnejšega, kot se razmetavati v teh drobnarijah, ki ne presegajo včas preprostega feljtona.

Prikupna zunanost knjige dela vso čast „Slov. ilustr. tedniku“. Platnice je opremil Gaspari s čedno vinjeto, četudi se mi vidi tisti obcestni vagabund precej stereotipna figura naših publikacij.

Fran Albrecht.

Ivo Trošt, Moja setev. Zbrani mladinski spisi. I. zvezek. V Ljubljani 1914. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. 8°. 85 str. 1 K 50 v.

Nova réd zbranih spisov slovenskih mladinskih pisateljev se je pričela. Za Mišjakovim Julčkom, Rapétom, Palnákom je nastopil Ivo Trošt, dobro znani pripovednik naših mladinskih listov. Kako samozavestno ponosno se glasi naslov zbirki: Moja setev! In prvi zvezek te „setve“ prinaša preprosto povest o „pridnem Lovru in hudobnem Gašperju“. Tako namreč bi se dovolj značilno po Krištof Šmidovem vzorcu lahko glasil naslov te baje iz življenja zajete povesti; a avtor si je dal bolj doneče ime: Oživela resnica. V predgovoru posveča pisatelj pričujočo zbirko z blestečimi, vznesenimi besedami „slovenski mladini“, češ, naj zaupa sama sebi, naj zaupa, da sama iz sebe vse zmore, v tem je nje rešitev in nje poguba. „Samo-

svest je nepremagljiva sila na svetu, v nezaupnosti (!) je smrt in sramota.* V povesti sami, obsegajoči osem poglavij z neizogibnim „dodatkom“, pa se opisuje življenje dveh tekmecev: sprva prevladuje Gašper v svoji hudobnosti in ničvrednosti, pozneje pa pride na površje skromni Lovro. Hudo se kaznuje in pravica se izkaže — to je morala te na dokaj nenavadni, skoro neverjetni premisi zasnovane povesti. Dečka Gašper in Lovro rešita potapljaočemu se Egonu, sinu generalovemu, življenje, a vendar se ne more dognati, kdo je pravi rešitelj. Gašper si lasti zasluge, ki gredo pravzaprav Lovru; šele sredi povesti rešenec sam neovržno dožene, da je Lovro njegov rešitelj. Tu torej je višek dejanja, ki se vobče dobro zapleta in razpleta. Tudi to je nje prednost pred marsikaterim drugim mladinskim spisom, da je snov zajeta iz realnega življenja, dasi se dogodki slikajo s preočitim namenom moraliziranja; vse je preveč prikrojeno „in usum Delphini“: tako na pr. je namenoma vpleten motiv protialkoholni, protinikotinski, protikvartopirski. Definicije „zavisti, časti, krivice“ sodijo tudi v to smer. Nekatera modrovanja se pisatelju niso posrečila. N. pr. (str. 36): Metka pravi: „Denar je — sveta vladar“, Lovro ji odvrne: „Zato, ker človek ne zna ž njim vladati sveta, vlada denar človeka“ (?!). Stric res opravičeno zdahne (!), češ, da je Lovro čuden človek. Ali (str. 36): Misleci, pesniki in pisatelji trde, da je zlo s tem ukleto, ker mora nezdržno roditi samo dobroto. To se pravi pač na glavo postavljati Oktaviove besede v Piccolominih: „Das eben ist der Fluch der bösen Tat, daß sie, fortzeugend, immer Böses muß gebären.“ Tudi je doživel znani Aleksandrov vzklík nedovoljeno premembo (str. 83): „Menjal bi s teboj, ko bi bilo mogoče.“ Tako neduhovitost bi bil kinik Diogenes primerno zavrnil. Ali je že kdo dognal sledečo vzročno zvezo (str. 18): Ker (Lovro) po naravi ni imel daru, da bi bil hitro umel vsako razlago in se odlikoval med nadarjenimi tovariši, so bili njegovi izdelki lepo čisti, odgovori dobro premišljeni . . . ? Posebna vrsta neskladnosti tiči v zvezi: „Na bregu je bilo zbranih že mnogo meščanov in radovednežev.“ „Poetu“ Kančniku so se njega dni slični dovtipi pač prilekali: „Mi pa pojemo takó, da nas zastopi vsaki lahko: filozofi in poetje in vsi drugi kmetje.“ — Pravopisnih hib bi ne smelo biti in ločil, kjer so potrebna, bi ne smelo manjkati v knjižici, spisani od „pismenega človeka“ (str. 84). V pisavi lastnih, posebno zemljepisnih imen, je pa dandanes že taka nedoslednost, da bo edino sredstvo proti tej zmedi uradno oktroiranje šolskega ali magari uradnega pravopisa. Trošt piše: ižanska cesta, dolenska cesta, mestni dom, gotovo misli pa dolensko cesto, kateri je tako ime, in tisti mestni dom, ki se mu tako pravi; torej: Ižanska, Dolenska cesta; Mestni dom. Pa saj take in slične malenkosti niso vredne, da se jih omenja.

J. Wester.

Dr. Boris Zarnik, O bistvu življenja. Izdala „Socialna matica“ v Gorici.

Glede mojega referata o tej razpravi, ki sem ga priobčil v 3. štev. Ljubljanskega zvona, je izrazil prijatelj Zarnik¹ nekatere pomisleke, ki so se žal izkazali kot neutemeljeni. Ako bi teh pomislekov primerno ne zavrnil, bi se utegnilo utrditi mnenje, da so bila moja izvajanja morda v resnici „prenagljena“ in netočna; zato naj mi je dovoljeno položiti pomislek za pomislekom na kritično rešeto.

V svoji brošuri (str. 23—32) pobija prijatelj Zarnik takozvani neovitalizem in sicer predvsem pojem smotrenosti, ki ga zastopa ta nauk. V svojem referatu sem omenil, da njegova kritika neovitalizma ni mogla zadeti v živo, ker oni pojem

¹ Dr. Boris Zarnik: Pro domo k bistvu življenja. Veda 1914 štev. 3., str. 330—332.

smotrenosti, kakor ga pobija prijatelj Zarnik, „ne odgovarja nazorom modernih teleologov“; v oporo svojim trditvam sem se skliceval na revijo, ki je glasilo neovitalistiške struje.

V tej sporni točki mi odgovarja prijatelj Zarnik nekoliko ironično, češ „merodajna mu je (t. j. meni) tu famozna revija „Zeitsch. f. d. Ausbau d. Entwicklungslehre“ in končno pristavlja: „Zahtevati, da moram akceptirati logične kozle „modernih teleologov“, ako hočem pobijati njih vitalizem, je pač nekoliko neskomno.“

Toda vsak nazor se mora pobijati le v oni obliki, v kateri v resnici eksistira. Neovitalistiški pojem smotrenosti se torej da uspešno ovreči samo tedaj, če ga kritiziramo v oni pristni obliki, v kateri je formuliran. Ako pa je njegova formula smotrenosti že sama ob sebi „logičen kozel“, potem seveda se je prijatelj Zarnik potrudil preveč, kajti treba bi mu bilo samo ta temeljni „kozol“ dokazati, in njegovo delo bi bilo z uspehom končano! — „Famozna revija“ torej ni merodajna zame, merodajna pa je za neovitalizem in merodajna bi morala biti za vsakogar, ki ta neovitalizem pobija.

V nadaljnjem me prijatelj Zarnik poučuje, da bi jaz „pač smel vedeti, da je med loboznimi in filoznimi psevdopodiji fundamentalna razlika in torej ne gre mešati obojih“. Ta poduk bi si bil prijatelj Zarnik gotovo prihranil, ako bi se bil le potrudil prelistati one strani iz Prowazeka in Gurwitscha, ki jih v svojem referatu navajam. Kajti ravno na citiranih mestih se razpravlja o tej fundamentalni razliki, in baš to razliko v psevdopodijih povdarjam v svojem referatu, kajti že vsled nje nam je nemogoče navidezno tako enoten fiziološki pojav ameboidnega gibanja, „razložiti iz posameznih maloštevilnih principov.“

Končno naj se dotaknem še najbolj kočljive točke v odgovoru prijatelja Zarnika. „Prijatelj Grošelj govori nadalje o kenotoksimu, sklicujoč se na neko popularno brošurico; ako bi bil malo pobrskal po znanstveni literaturi, bi bil uvidel, da sta Pregel in Pfeifer že pred 4 leti pokazala, da so one špekulacije popolnoma napačne.“

Prvič konstatiram, da so bili od mene navedeni eksperimenti, ne špekulacije, publicirani v letih 1911,¹ 1912² in 1913,³ torej dokaj več kot leto dni

Drugič povdarjam, da tudi za specialne Weichardtove nazore o bistvu utrujenosti in o njenih povzročiteljih kenotoksinih ter o retardiranih, ki zavirajo utrujenost, nista niti Pfeiffer niti Pregel dokazala, da so popolnoma napačne špekulacije. Kajti Weichardt, duševni oče nauka o bistvu utrujenosti in ena prvih kapacitet na polju serologije, še v razpravi iz leta 1912 ne ve ničesar o tem, da bi bil kdo že pred leti pobil njegove s toliko akribijo in s tako velikim eksperimentalnim aparatom pridobljene nazore.⁴

¹ Friedrich Lorentz: Über Resultate der modernen Ermüdungsforschung und ihre Anwendung in der Schulhygiene, Hamburg, Voos 1911.

² Marx Lobsien: Über den Einfluß des Antikenotoxins auf die Hauptkomponente der Arbeitskurve; Langensalza, Beyer, 1912.

³ Marx Lobsien: Über den Einfluß des Antikenotoxins auf die geistige Leistungsfähigkeit. Arch. f. Pädagog. Leipzig 1913.
po Pfeifferjevi in Pregelovi publikaciji in torej ta dva nista mogla kar anticipando ovreči Lorentzovih in Lobsienovih poskusov.

⁴ Wolfgang Weichardt: Über Ermüdungsstoffe. Stuttgart, Enke. 1912.

Neko drugo interesantno novico pa je zabeležil Weichardt v omenjeni razpravi, namreč novico, da se je ravnoisti Pfeiffer, ki naj je bil definitivno pobil Weichardtove nazore, mejem spokoril. „Dieser Autor (sc. Pfeiffer), der die Keno-toxinforschung aufs heftigste bekämpfte, bedient sich jetzt ihrer Methodik, mit besonderer Betonung des Temperaturabfalles, die er in unserem Laboratorium kennen lernte, und den Vorstellungen, wie sie auf S. 6 niedergelegt sind, in bemerkenswerter Weise“ (38). Na str. 6 so namreč v kratkih stavkih zbrani Weichardtovi nazori o utrujenosti, kenotoksinu in njega protistrupu.) Torej „malo pobrskat po znanstveni literaturi“ — to je za rešitev tega vprašanja pač pre-„malo“!

Da sem se v svojem referatu skliceval na neko „poljudno brošurico“, mi prijatelj Zarnik menda ne bo zameril, saj se je informiral tudi on, in sicer prav dobro — iz ravno take poljudne brošurice o razmerju elektrike in materije (G. Mie: Moleküle, Atome, Weltäther str. 169—171).

Trditev, da sem „prešel v tabor vitalistov“ in da se gibljem v „dogmatično-vitalistični smeri“, smem menda pač smatrati samo kot dovtip.

V svojem referatu sem analiziral znanstveno-metodiško postopanje prijatelja Zarnika in izrazil nekatere pomisleke, toda neglede na veljavnost ali neveljavnost končnega principa, ki ga zastopa Zarnik. Pot, način mi mestoma ni ugajal — o končnem cilju te poti sploh nisem govoril.

In v tej točki leži jedro najinega tega prijateljskega disputa, ker sem izrazil svoje skromno mnenje, da mehaniziranje življenskih pojavov ni edini in najbrže tudi ne najuspešnejši pot, ki pelje do sfinge življenskega bistva. To mnenje pa imam čast deliti z mnogimi odličnimi fizijologi sedanosti.

Dr. P. Grošelj.

Nikola Ostojić, Nade i čeznuća. Pjesme. (1900—1913). Sarajevo. Tiskara Vogler i drugovi. 1914. M. 8°. 136 str. Broš. 2 K.

Kakor se izdaja v sklepnem stihotvorenju Mojoj muzi, nam je bila skozi celo zbirko čast s časnikařem, ki zgolj priskokoma kdaj zapali modricam žrtev, kar gotovo ni v prid kakovosti njegovih proizvodov. Naj vas torej ne dirne, ako naletite na obširno rešto prigodnic, katere že vnaprej nimajo dandanes posebne privlačnosti v lepem slovstvu. Kdo bi si še upal poslati v beli svet slavospev prvi številki tega ali onega dnevnika, pa najsi je še tako visoko privihnil dimni stenj zabuhle retorike? „Ali sada dok nažalost samo tople riječi teku“, se moramo več kot enkrat zadovoljiti s poslanicami na Petre in Pavle, katerih ne imenujem — da mi ni treba izpisati pol kazala — čeprav so globoki nabori na njih čelu brazde semena polne. V podobnih pesnitvah se čisto šopirno javlja, da naš „pjesnik starog kova natražnjačkim duhom diše.“

Glavni znak omenjenega poeta je tankočutno čustvo napram ognjišču, napram slabotnim in siromašnim, napram zatiranemu rodu svojemu. Zanesenjāk, verujoč v popolnost sreče, mora biti dobra duša, ki vpliva blagodejno s svojo osebnostjo in živo besedo v ožjem krogu, dočim so pri objavljenih 56 kosih izostali vsi oni, katere bi želel čitatelj znati naizust. Znaten del knjige tvorijo spevi, semtertja predolgovezni, ki so izliv narodnega čuta, precej intenzivnega toda malo ekstenzivnega, četudi se spozabi enkrat noter do Port Arturja: vse po božjih, cerkvenih, državnih, družabnih pravilih in postavah, brez drzovitega izprebistreka, brez upornosti vsaj v mislih in besedah, tako da jih lahko čita nadebudna mladina. Še bolj pa bi dotični stihii sodili kot epilogi ali prologi na slavnosti.

Končno omenjam verze iz rodbinskega življenja. Nežna mu je ljubezen do bolne matere: plač i molba — to je pjesma moja. Ne preveč bahava in vsiljiva mu je ljubav do potomcev. Najmanj nabreklo-govorniškega najdemo v vencu Njoj, spletenem iz 10 sonetov, ki so vsi etiketirani z latinskimi, laškimi, španskimi, francoskimi drobtinami. Da so bolj zgoščene v sredini, bi bile kitice Djevojčici dokaj čedne, medtem ko ovaja *Vae mundo a scandalis* zgolj spretno versifikacijo s prav priličnim peš-poletom . . . Sicer pa se je o teh nadah in hrepenjih pri nas že poročalo podrobneje, zato pristavim edino še to, da tiči v g. Ostojiću dovršen formalist in mojster krasnega, blagglasnega jezika.

Ant. Debeljak.

Mihovil Nikolić, Vjeručka, posljednje poglavje. Zagreb, 1914. Vlastitom piščevom nakladom. Komisija akademske knjižare Gjure Trpinca. 80. 53 str. Cena 2 K.

Droben finale graščinske zgodbe, ki se razvija v lahmem, nežnem slogu skozi vseh pet poglavij. Nobenih vozlov in zapletkov. Ena tistih storij, ki že v samem začetku izdajajo ves potek: pot se ne izoži, ne izširi, enakomerno vijuženje vse do konca, na vsako stran kak grmič avtorjeve sentimentalne erotike. — Stari graščak je napravil iz Miljeva ugledno gospodarstvo. „Počele mu najednoč oticati noge, a onda trbuh, i kad više nije mogao izlaziti iz sobe i salaziti s kreveta, brzo je svršio.“ (str. 4.) Vjeručka je postala sirota, odpotovala v inozemstvo in se vrnila — poročena z Alfredom, ki je z vsakojakimi gospodarskimi reformami zavozil Miljevo na boben. Posestvo se je razkosalo; grad in park je kupil praktičen Amerikanec, ki je brezčutno ugonobil sleherni sled one tihe, diskretne poezije davnih dni. (str. 53.) Vjeručka in Alfred sta se umaknila v inozemstvo. Tako izzveni konec v turobnem sklepnem akordu.

Snov bi najprimerneje presodil z avtorjevimi besedami: „Melodija njezina nije imala u sebi ništa originalno niti novo . . . Stara, mila pjesma!“ (str. 6.) — Delce se odlikuje po jedrnatemu izražanju. Tupatam je pregosto „meblvano“, pa to ne moti toliko. Pisano pa je sicer gladko in sočno, krepkopotezno. Na omotu je okusna vinjeta Bele Csikosa-Sessie.

Vilko Mazi.

M. M. Uskoković, Čedomir Ilić. Roman. Knjižara Gece Kohna, Beograd 1914. 80. 314 str. Broš. 3-50 din.

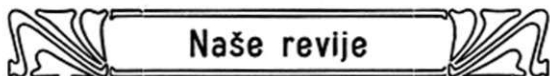
Kakor priča omot te knjige, se je njen pisec pojavil v literaturi nekako pred desetletjem z delcem *Pod životom*, kateremu je priklopil l. 1908. *Vita e fragmenta*. Pred 4 leti je dal v Genevi natisniti francosko razpravo za pravniški doktorat in obelodanil roman *Došljaci*. Zatem je priobčil knjigo *Kot ruže cvetaju*, a letos je poleg prevoda *La Rochefoucauldovih Maksim* izšel gorenji roman, ki se odigrava v Belgradu za naših dni: od kronanja kralja Aleksandra do pred aneksijo. Posvečen je Srbom, padlim v balkanski vojski za domovino. Duša celi zgodbi je ponesrečeno bitje, kakor jih premore sleherna književnost, zlasti takozvani realizem; predno pa se dotičnik docela pokačuri, t. j. zdrsne na vseobčo gladino, si s krogeljo preluknja možgane.

L. 1900. je bil siromašni Ilić slušatelj visoke šole, še ne polnoleten. Da ga bo lažje rubricirati, nam podaje avtor sliko srbskega dijaštva. Za ene veljajo pridevki: upirač, frakar, kruhoborec, brezbarvnež oziroma kameleon z edinim geslom „uspjeti, samo uspjeti, uspjeti po vsaki ceni“. Drugi vtelešajo politike, radikalce, demokrate, socijaliste, republikane, revolucionarje, materijaliste, moderne dijake kot prehodni stadij za nastopne pijance à la naš Ristić, vinski modrijarj, ki poraja

cele zveščiče misli, ali za najbolj zagrizene nazadnjake, če jim je boj za obstoj izpulil vse iluzije. Sin skromnega uradnika nima sredstev, da bi se družil s prvo vrsto tovarišev, zato se vozi namesto v Opatijo s Flammarionom po solčnih sestavih, skratka, oboroži se z znanjem cele dobe skoro igraje, saj ga je bil nekoč učitelj krstil za čudovito dete. Voditelj druge dijaške skupine, žejen in željen svobode, pričakuje obstinitve svojih idealov od materialistične filozofije. Za te ideje navduši bodočo učiteljico Višnjo, ki se vpiše njemu na ljubo še na univerzo, hoteč sama izvojevati svojega moža. Ker se je naš nazvijunak gibal zgolj v knjižnih fikcijah, so Čedomiru, človeku trenutka, ubile vso samostalnost: slabič z razcepljeno voljo, povestni osliček med senenima otepoma. Kot domači odgojitelj pri vseučiliškem prof. Matoviču, strastnem narodnjaku, ki bi nabil na oltar folkloristične opanke, ako bi mu bilo menjati vero, uvaža prve obstoječe razmere, zapustivši prenapeto revolucionarstvo, česar mu zaljubljena Višnja ne odpusti, ekstremna kakor vse ženske. Povrhu ga še omreži profesorjeva hči, šepava razvajenka, in ker ga zalotijo, mora hočeš nočeš z njo pred oltar. Tast-minister ju pošlje v Pariz, kjer živi mladi doktrinarec le vedi in se prepira z žensko zbog fižola. Pred končanimi študijami je poklican na Matovičev pogreb, ne da bi mogel zopet nazaj v novi Babilon. Kot suplent se krha nadebudni učenjak ob sitnostih predstojnikov in taščice, zapusti nezno svojo hromelo, želeč se zvezati z Višnjo, ki ga še vedno ceni, a iz družabnih ozirov odbije. Filozofskega zamek ne more dovršiti, njegov dogmatizem in pozitivizem se začne rušiti, ko čita dela o metafiziki v višji matematiki: z osnutki zakuri peč in brodolomnik utone v lastni krvi.

Ljudi, hlepečih po modri cvetki romantike, pričujoči realistični roman ne bo spravil v zanos, dasi vsebuje dosti prikupnih prizorov. Romancier bolj neguje miselno plat in je podal polno potankih opazovanj, predvsem iz belgrajskega žitja in bitja, vse brez floskul in in fioritur, toda v prijetni lahkoti in semtertja zgoščeno kakor rečenice in krilatice. Nad bitnostjo Uskokovičevega pseudoheroja so pa menda že poklicanejši zlomili paličico.

Ant. Debeljak.

Novi akordi. Uredil dr. Gojmir Krek, založil L. Schwentner v Ljubljani. XII. letnik. Cena 10 K.

Kakor prejšnji, tako obsega tudi letošnji letnik 6 zvezkov skladb slovenskih komponistov in tri zvezke književno-glasbene priloge. Če primerjamo XII. letnik s prejšnjimi, vidimo, da se je zbornik prav izdatno skrčil. Prvi letnik obsega 104 strani, XI. le 72 str., a XII. samo še 50 str. Književna priloga pa raste. Prva priloga v IX. letniku obsega samo 48 str., a priloga zadnjega že 60 strani. Meni se vidi, da stremi Krek za tem, da napravi prilogo za bistveni del, zbornik pa le za nekako vabo Novih akordov, da hoče iz prvotnega zbornika napraviti „Glasbeni časopis Novi akordi z glasbeno prilogo!“ Upam, da ni več tako daleč čas, ko se naše koncertno življenje poživi, ko bo občinstvo razsodnejše in bo sledilo komponistom in ne bo potreba skladateljem lesti k občinstvu. Tedaj ne bodo naši Adamiči, Lajovci, Kreki in drugi rabili zbornika „Novih akordov“, tedaj bodo rabili kritike svojih del in umetnikov, ki bodo njih dela izvajali. Minilo je komaj par let, ko

sem se boril v odboru „Glasbene matice“ zoper internacionalne sporede koncertov, nakopal sem si sicer nasprotnikov in moral iz odbora, ali moja misel je obveljala. Še v zadnji številki „Novih akordov“ sem bičal pruski značaj šolskih prireditev „Glasbene matice“, ali v letošnjih sporedih že najdem slovenske klavirske skladbe, katerim se je odrekala do danes sploh vsako vrednost. In končno ne skladbe, temveč kritika književne priloge „Novih akordov“ je pripomogla naši moderni skladbi do zmage. V tem tedaj, da se je zbornik skrčil, ne vidim nesreče, da pa se širi književna priloga, vidim napredek. — Tudi v zadnjem letniku je ostalo Kreku staro geslo, da je tam napredek, kjer si ohrani stare, pa pridobi nove prijatelje. Ravnatelj Gerbič je še vedno zvest „Novim akordom“; objavil je poskočno „Mazurko“ za klavir in baritonski spev „Kam?“, ki ga je pel pri zadnjem koncertu „Glasbene matice“ operni pevec Levar in pridobil pesmi ugled, da ga je lahko vesel tudi sivolasi skladatelj. Zvest bojevnik v preteklem letu je ostal tudi naš Adamič. Če se ne motim, Adamič ne bo več dolgo rabil zbornika. Krila mu rastejo — zbori moški in ženski so mu preozki, ali mu pa postanejo tako komplicirani, da se nihče ne upa na izvajanje. V mislih sta mi večglasna mešana zbora „Pusto je“ (posvečen „Glasbeni matici“) in pa „Ecce dolor“. Oba zbora zahtevata pevcev, kakršnih nimamo, ali pa ogromno časa in nad vse mere potrpežljivega dirigenta. Vedno bolj in bolj zapušča tla à capella skladbe in se približuje instrumentalni glasbi večjega obsega. V XII. letniku objavlja pet stvari, posrečen duet s spremljevanjem klavirja „Poj petelin, zoro mi naznani!“, dvoje čednih „Otročjih pesmic“ s spremljevanjem klavirja, mešani zbor „Vasujejo“; najbolj se mu je pa posrečila naivna pomladanska pesem „Trobentice“ s spremljevanjem klavirja. Tudi Mirk Vasilij iz Trsta obrača polagoma hrbet à capella skladbi; v tretji številki objavlja lično klavirsko „Romanco“. Med starejšimi sotrudniki najdemo tudi Josipa Pavčiča, kateri objavlja „Padale so cvetne sanje“, tenorski solospjev. Kar se tiče solospjevov, nismo ravno na slabem; imamo jih že lepo zbirko najboljše kvalitete, ali malo jih je, kateri se po svoji krasoti in hvaležnosti za pevca lahko primerjajo s Pavčičevo „Popadale so cvetne sanje“. Pavčič je fin muzik. — Med starejšimi se je oglasil še tudi St. Premrl in podal klavirski „Menuet“ in solospjev „Kedo je to“. Pesem bo imela uspeh samo, če se jo bo lepo prednašalo. Isto velja tudi o lepi „Ali veš?“ urednika Kreka. Pevec, ki ima navado samo peti note, naj jo lepo pri miru pusti. XII. letnik nam pa je predstavil tudi novega, nadarjenega muzika Emila Hochreiterja, ki je stopil popolnoma nepričakovano z že uglajenim zlogom med sotrudnike Zbornika kakor tudi priloge. Hochreiter je na Dunaju živeč Slovenec, vzrastel je med instrumentalno glasbo in je vsled tega tudi njej posvetil svojo pozornost. V zborniku objavlja tri čedne klavirske valčke in upam, da nas kmalu zopet seznanj s kakim delom. Poleg omenjenih skladateljev objavlja še po en zbor Gröbning, Rožanc, Švikaršič, Kimovec in Jereb. Pevske zборе opozarjam na netežko, vendar zelo efektno Jerebovo „Jutro“. Tudi Hladnik se je zopet spomnil „Novih akordov“ ter objavil „Meditacijo“ za orgle. — Glasbeno-literarna priloga se je, kakor sem omenil, zopet razširila. Ni moj namen podrobneje se pečati s posameznimi odstavki, omenim naj le najvažnejše. Ljubiteljem cerkvene glasbe je ustregel Hochreiter, intimni prijatelj Sattnerjev, z vestno razpravo „Naša cerkvena glasba zadnjih let“. Poleg tega članka objavlja isti v tretjem zvezku tematično analizo kantate „Oljki“. Članek je imel namen seznaniti čitatelje tik pred koncertom Glasbene matice z muzikalno vrednostjo dela. Analiza je vestno izpeljana, da je pa to tematična analiza, pa ne uvidim. Najzanimivejša članka vsega letnika

sta gotovo Sattnerjev Moja „Assumptio“ in kritika N. A. ter Krekov „Post-ludij“: Nekoliko replike na Sattnerjeva izvajanja. Gre za vprašanje, ali naj se skladatelj nagne in ravna po okusu občinstva, kar zagovarja Sattner in tudi moderni dunajski operetni komponisti, ali se naj občinstvo dvigne do skladateljev, kar zagovarja Krek. Prav imata sicer oba, vsak s svojega stališča, vendar postane prav gotovo Sattner Krekovih nazorov, če bo tako napredoval, kakor je. Oba gospoda sta pa po mojem mnenju popolnoma pozabila na pravi vzrok velike razdalje med komponisti Krekove vrste in med občinstvom; skladatelji gotovo niso krivi, da stoji občinstvo tako nizko pod njimi, krivo je naše čudno koncertno delovanje, katero sili vedno v ospredje osebe, ne goji se pa zaradi stvari same. — Še dvoje razprav ima ta letnik: Gerbičevo „Čigav je napev — Barčica po morju plava“ in pa začetek moje razprave: „Kako sem poučeval petje“. Drugi zvezek je posvečen spominu Josipa Kocijančiča in obsega zanimive razprave o njegovem življenju in muzikalnem delovanju. Delo so si razdelili Janko Leban: „O 35letnici skladateljeve smrti“, dr. And. Ferjančič: „Spomin na Josipa Kocijančiča“, dr. G. Krek: „Josip Kocijančič — Ignaciju Gruntarju (pisma)“ in „Kocijančičevo glasbeno delo“. — Sicer pa je ostala književna priloga enaka kot prejšnja leta: pravična kritika slovenske glasbe, vestno poročilo glasbe vobče. *Dr. Kozina.*

Razpis literarnih nagrad.

V povzdigo slovenske beletristike razpisuje založništvo „Ljubljanskega zvona“ dve častni nagradi za najboljša pripovedna spisa.

1. Nagrada znaša 200 kron za najboljši pripovedni spis, ki obsegaj vsaj tri tiskane pole;

2. nagrada znaša 100 kron za pripovedni spis v obsegu poldruga pole Zvonove oblike.

Celotni rokopisi naj se pošljejo do 15. oktobra t. l. uredništvu „Ljubljanskega zvona“ z izrecno pripombo, da so konkurenčni spisi.

Glede snovi imajo pisatelji svobodne roke. Spisi se bodo presojali edinole z umetniškega stališča. Pisatelj, čigar spis dobi eno izmed literarnih nagrad in se natisne v „Lj. zvonu“, prejme vrhtega še običajni sodrujniški honorar.

Pisatelji naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi za-beležen naslov konkurenčnega spisa.

V Ljubljani, koncem junija 1914.

Za upravni odbor „Narodne tiskarne“

dr. Ivan Tavčar,
predsednik.

Uredništvu poslane književne novosti:

- Dr. Ivan Prijatelj, Janko Kersnik, njega delo in doba. Sešitek II. in III. V Ljubljani 1914. Založil L. Schwentner. 8°. 644 str. Broš. 5 K, po pošti 5 K 55 v. (Ves VI. zvezek v pl. vez. 9 K, pol franc. 10 K; po pošti 55 v več.)
- Milan Pugalj, Mimo ciljev. Knjižnica „Slovenskega ilustr. tednika“, II. knjiga. V Ljubljani, 1914. M. 8°. 180 str. Vez. 2 K 50 v.
- Engelbert Gangl, Moje obzorje. Učiteljska tiskarna. Ljubljana, 1914. 8°. V + 154 str. Vez. 3 K, po pošti 20 v več.
- M. Andrew Carnegie, Za svetovno razsodišče. Poslovenil Franč. Ser. Šegula (Pragersko, Štaj.) Tretja izdaja. V lastni založbi. 1914. 8°. 50 str. Brezplačno.
- Spomin na Gosposvetsko polje. Ob petstoletnici zadnjega slovenskega umeščenja koroških vojvod poklanja prijateljem koroških Slovencev dr. Val. Rožič. Celovec 1914. Založil pisatelj. V 8. 24 str. 50 v.
- Knjigarna Gece Kohna v Belgradu:
- Slobodan Jovanović, Osnovi pravne teorije v državi. Drugo pre-
radjeno in prošireno izdanje. 1914. 4°. V + 321 str. 7 din.
- Dr. Velimir Bajkić, Kritičke študije o našim ratovima 1912. g. 8°. 122 str. Cena 1·50 din.
- Jaša Tomić, Seoba u Srbiju i čija da bude zemlja u oslobođenim srpskim krajevima? 1914. 8°. 65 str. Cena 1 din.
- Vojeslav M. Jovanović, Karijera. 1914. 8°. VIII. + 266 str. Cena 3 din.
- Nevesinjski, S orlovskih krševa. 1914. 8°. 273 str. Cena 3 din.
- M. M. Uskoković, Čedomir Ilić. Roman. 1914. 8°. 314 str. Broš. 3·50 din.
- Mihovil Nikolić, Vjeručka, posljednje poglavje. Omot Bele Csikosa-Sessie. Zagreb. 1914. Vlastitom piščevom nakladom. 8°. 53 str. 2 K.
- Bogdan Popović, Ogleđi iz književnosti i umetnosti. Beograd 1914. Izdanje S. B. Cvijanovića. V. 8°. VIII + 242 str. Broš. 4·50 din.
- Biblioteka jugoslavenske nacionalističke omladine. U Zagrebu 1914. — Br. 1. Giuseppe Mazzini, Ljubav i zadaća žene. S talijanskog Zdenko Nikolić. 8°. 27 str. 40 v. — Sv. 2. Miloš Gjurić, Vidovdanska etika. 8°. 79 str. Cena 1 K.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad K 800.000.—.

Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.

:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::